

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Osudy volyňských Čechů ve vesnicích Teremno a Lypyny v letech 1941-1947

Bakalářská práce

Studijní program: B7106 – Historická studia
Studijní obor: 7105R062 – Kulturněhistorická a muzeologická studia
Autor práce: **Jan Leschinger**
Vedoucí práce: PhDr. Pavel Smrž

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan Leschinger**
Osobní číslo: **P14000370**
Studijní program: **B7106 Historická studia**
Studijní obor: **Kulturněhistorická a muzeologická studia**
Název tématu: **Osudy volyňských Čechů ve vesnicích Teremno a Lypyny v letech 1941-1947**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je na základě odborné literatury, analýzy pramenů, a syntézy vylíčit dění, historický průběh života volyňských Čechů v lokalitě Teremno a Lypyny a dále přiblížit okolnosti, důvody a technické detaily odchodu volyňských Čechů do Čech, z vesnic Lypyny a Teremno, dnešních součástí města Luck.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- Czerniakiewicz, J.: Repatriacja ludno ci polskiej z ZSSR 1944-1948. Warszawa 1987.
- Czubinski, A.: Dzieje najnowsze Polski do roku 1945. Poznaň 1994.
- Czubinski, A.: Dzieje najnowsze Polski do roku 1945. Poznaň 1994.
- Dějiny občanské války v SSSR. Praha 1937.
- Dějiny volyňských Čechů II. (1914-1945). Praha, Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel 1998.
- Dufek V., Návrat volyňských Čechů do vlasti v archivních materiálech.1), SČVP, 1997.
- Fnosková, H.: Návrat Čechů z Volyně. Naděje a skutečnost let 1945-1954, Praha 1999, s. 37. Pojednává o snaze volyňáků k zabránění KSČ při její cestě k moci, a spolupráci se SSSR.
- Krypiakevych I., Istorija Ukraini, NAN Ukrainy, 2001.
- Pancíř J., Návrat volyňských Čechů, Vydal a hradil zpracovatel, 1999.
- Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950. Brno, MU 1993.
- Vaculík J., Dějiny Volyňských Čechů II. (1914-1945), 1998, Praha.
- Vaculík J., Dějiny Volyňských Čechů III. (1945-1948), 1998, Praha.
- Velychenko, Shaping identity in Eastern Europe and Russia: Soviet-Russian and Polish accounts of Ukrainian history, 1914-1991, London, 1993.
- Volyňští Češi v protifašistickém zápase. Praha, ÚV ČSPB 1987.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Pavel Smrž

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: 15. prosince 2014

Termín odevzdání bakalářské práce: 18. prosince 2015

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 15. prosince 2014

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Anotace

Cílem této bakalářské práce je rekonstruování osudů Čechů z vesnic Teremno a Lypyny ve stanoveném období 1941-1947. Jednotlivé historické události tohoto období na Volyni jsou popisovány a reflektovány jednotlivými účastníky, přičemž řada událostí je v této práci publikována vůbec poprvé.

Hlavní důležitou částí práce je období druhé světové války, které je zejména na Volyni složitým obdobím, neboť na rozdíl od jiných oblastí v Evropě ve stejném období se zde pohybuje velké množství různých ozbrojených skupin. Toto komplikované období je zde popisováno primárně z pohledů Českých dobových pamětníků.

V rámci české historie se jedná o historický výzkum konkrétních průběhů životů členů české menšiny žijící na ukrajinské Volyni a pozdější reemigraci, která je v této práci podrobně popsána na základě dostupných materiálů.

Klíčová slova

Volyně, Češi, Teremno, Lypyny, Lutsk, období 1941-1947.

Annotation

With this bachelor work I wanted to re-enact the stories of the Czechs from villages Teremno and Lypyny in period between 1941 and 1947. The historical events of this period have been narrated and reflected by individual participants and a lot of them are even published for the very first time.

The main part of this work is the period of the second world war, which, especially in Volyn, was a very difficult time. A lot of various armed groups were in operation in that period. Especially Czech contemporary witnesses inspired this part of the work.

The goal of this work is a historical research of concrete lives of members of Czech minority in Ukrainian Volyn there and back in Czechoslovakia after the re-emigration.

Key Words

Volyn, Czechs, Teremno, Lypyny, Lutsk, Period 1941-1947.

Obsah

Úvod.....	8
Kritika pramenů	9
První roky na Volyni.....	13
První světová válka a její průběh a důsledky ve Volyňské oblasti	16
Meziválečné období.....	19
Druhá světová válka, období 1939-1941	25
Napadení Sovětského svazu Německem.....	28
Odbojová organizace Blaník	31
Likvidace jednotek UPA	35
Účast volyňských Čechů v československé armádě.....	37
Poválečná situace v Lypynech a Teremně	40
Okolnosti postupného odchodu do původní vlasti	42
Reemigrace	44
Závěr.....	53
Seznam Pramenů	54
Seznam Příloh	59
Obrázková příloha	60
Kartografická příloha:	80

Úvod

Obsahem této práce je popis historických událostí v letech 1941-1947, které se váží k volyňským Čechům obývajících dvě vesnice v okolí města Lutsk, Teremno a Lypyny. Práce zahrnuje základní informace a fakta o pobytu Čechů na Volyni, historický vývoj oblasti a reflexe vývoje na jednotlivých osudech volyňských Čechů.

První dílčí část začíná v šedesátých letech devatenáctého století, kdy noví čeští osadníci osídlují již existující ukrajinskou vesnici Teremno, a roku 1869 zakládají novou českou vesnici Nové Teremno, respektive Lypyny. Následujícím textem je přibližována všeobecná situace životů volyňských Čechů, napříč desetiletími, až do roku 1941.

Hlavní osou práce je vlastní historický vývoj od roku 1941-1947, tedy od napadení Sovětského svazu nacistickým Německem, až do reemigrace volyňských Čechů a následného usídlování v původní vlasti. Celá práce je vedena napříč mnohanásobnými změnami státních útvarů, což celou časovou osu značně komplikuje, zejména v době druhé světové války. Vodítkem v komplikovaných historických situacích jsou proto jednotlivé osudy příslušníků české menšiny.

Kritika pramenů

Literatura používaná v této práci se větví do několika specifických částí. V první řadě uvádím základní literaturu o volyňských Čechách, která mi byla nápomocná při studiu širších okruhů životů volyňských Čechů. Pro konkretizaci jsou v tomto směru nejobsáhlejší trojdílné *Dějiny volyňských Čechů*, od profesora Jaroslava Vaculíka.¹ Důležitou oblastí literatury je již z velké části digitalizovaná sbírka Svazu Čechů z Volyně a jejich přátel (dále SČZV).² Komplexní přehled o literatuře SČZV je jedním ze základních předpokladů pro pozdější bádání i vybudování si vlastních dedukčních schopností.

Pro zdárné vypracování jakéhokoli tématu týkajícího se historie volyňských Čechů je jistě nutným stavebním kamenem užití všeobecné historické literatury o volyňské oblasti. Důležitým všeobecným zdrojem literatury o historii Ukrajiny a Ruska pro mne byly *Dějiny Ruska*, psané kolektivem autorů.³ Pro studium meziválečných dějin západovolyňské oblasti je též nezbytná literatura o dějinách Polska, například Řezníkovy *Dějiny Polska v datech*.⁴ Neméně důležitou součástí obecných dějin Ukrajiny je jistě kniha *Dějiny Ukrajiny*, sepsána kolektivem sestávajícím z autorů P. R. Magosci, J. Rychlík, a B. Zylinskij.⁵

V citacích se často objevuje kniha Jiřího Dolečka *Popraviště aneb zpověď volyňského Čecha*.⁶ Jak již napovídá název, spisovatel je pamětníkem, narozeným na Volyni. Celkový obsah zahrnuje vždy stručné dějiny ke konkrétnímu tématu blíže popisovaného z vlastních zážitků pana Dolečka. Kniha je tedy dobrým, poměrně stručným přehledem dějin a osudů volyňských Čechů. Nejpodrobněji je v knize znázorněn obraz každodennosti.

Od začátku hlavní části práce, tedy od kapitoly *Napadení Sovětského svazu Německem*, je v citacích hojně používána kniha, která podrobně, statisticky i terminologicky popisuje východní frontu. Jedná se o knihu od S. Crawforda s názvem *Východní fronta, den za dnem, 1941-1945*.⁷ Přínosem této knihy pro téma *Osudy volyňských Čechů ve vesnicích Teremno a Lypyny v letech 1941-1947*, jsou údaje o jednotlivých vojenských oddílech, které byly ve zkoumaných oblastech nasazeny. Kromě podrobných informací o jednotkách, technice nebo o způsobech boje jsou v knize uvedeny například určité rozkazy některých konkrétních vojenských útvarů. Vedle jednotlivých vojenských nařízení jsou v publikaci často obsaženy i další směrnice pro postup jednotek v bojové situaci i v okupačním období.

Vedle paměti a odborné literatury se v kapitole *Odbojová organizace Blaník* objevují citace elektronické verze studijní práce paní Svitlany Šulgy, regionální historičky a ukrajinské odbornice na volyňské Čechy v lutské oblasti. Tento pramen byl jako zdroj informací dostačující pro danou kapitolu.⁸

Pro studium dění druhé světové a občanské války z hlediska situace volyňských Čechů v tomto období, jsou dále vhodné některé české studie o ukrajinském ultranacionalismu. Zejména faktografická hodnota knihy *Zpráva o Akci B* je adekvátní prostředek k získání přehledu o konkrétním konfliktu.⁹ Pro mne monografie *Zpráva o Akci B* sloužila jako

¹ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů*, reedice pro elektronické vydání, I – III. Díl.

² Dostupné na internetové adrese <http://www.scvp.eu/literature.html>, ke dni 25. 5. 2016.

³ DVOŘÁK, L., a kol., *Dějiny Ruska*, Nakladatelství Lidových novin, 2012, ISBN 978-80-7422-026-5, 600 s.

⁴ VEBER, V., a kol., *Dějiny Ruska*, Praha, NLN, 2004, 80-7106-658-3, 574 s., ŘEZNÍK, M., *Dějiny Polska v datech*, Libri, 2010, ISBN 978-80-7277-408-1, 584 s.

⁵ MAGOSCI, P. R., a kolektiv, *Dějiny Ukrajiny*, Nakladatelství Lidových novin, 2015, ISBN 978-80-7106-409-1, 528 s.

⁶ DOLEČEK, J., *Popraviště aneb zpověď volyňského Čecha*, Český Těšín, Toužimský a Moravec 2014, ISBN 978-80-7264-148-2, s. 164.

⁷ CRAWFORD, S., *Východní fronta, den za dnem 1941-1945*, Naše Vojsko, 2012, ISBN 978-80-206-1301-1, 192 s.

⁸ ŠULGA, S., *Blaník-antifašistska organizacija volynskych Čechiv*, elektronická verze s. 6-9.

⁹ FIALA, J., *Zpráva o Akci B*, Vyšehrad, 1994, ISBN 80-7021-066-4, 255 s.

porovnávací mezník, během zpracovávání pramenných informací pamětníků, kteří byli v letech 1941-1947 jakýmkoli způsobem zasaženi činností Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) nebo Ukrajinské povstalecké armády (UPA). V kapitole *Likvidace jednotek UPA* se vyskytuje několik přesných citací pamětí, faktografický význam těchto pamětí jsem považoval za nezbytné ověřit určitou monografií vztahující se právě k činnosti a likvidaci UPA na Volyni. V tomto ohledu mi byla nápomocna publikace autora Milana Syručka, nesoucí název *Banderovci-hrdinové nebo bandité?*¹⁰

Klíčovou biografií pro závěrečnou, po všech stránkách nejobsáhlejší kapitolu této bakalářské práce *Reemigrace*, mi byla kniha *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury* od etnoložky a historičky Jany Noskové.¹¹ Obsahuje řadu inspirativních kapitol, článků a citací, pro mne však nejpřínosnější součástí celé studie byla historická a etnografická metodika. Na základě metodiky zmíněné publikace je koncipována i kapitola *Reemigrace* v této práci, konkrétně se jedná o přímé prepisy z výpovědí pamětníků a některých pozůstalostí, které jsou postupovány srovnávacími dostupnými dokumenty, například archivním fondem *Reemigrace a repatriace*, podrobněji rozepsáno v dalších odstavcích.

Hlavní část práce stojí na analýze a syntéze pamětí. Většina z užitých pamětí je k dispozici online na stránce <http://www.pametnaroda.cz/>. Další paměti a pozůstalosti jsou řazeny mezi prameny nevydané. Základním východiskem ohledně nevydaných pamětí pro mne byly pozůstalosti rodiny Hokešových, ze kterých pochází i většina fotek v obrázkové příloze. Tuto pozůstalost v současné době vlastní přímý potomek Přemysl Dušek. Do pamětí patří tedy paměti a výpovědi paní Slavěny Hokešové, které jsou ručně psány v průběhu let 2000-2014. Jsou stále v jejím vlastnictví. Tyto paměti nejsou stránkovány. Citace jejich ústních sdělení se v práci také několikrát vyskytují.

Poměrně bohatá příloha obsahuje doposud nepublikované snímky. Kromě obr.: 23, který byl již jednou zveřejněn v publikaci *Česká matice školská, Sdružení Cechu Matice Volynska*.¹²

Během shánění materiálů k psaní této práce jsem mimo jiné celkem třikrát navštívil město Lutsk, Teremno i Lypyny. Po navázání kontaktu s českým spolkem v Lutsku se mi podařilo získat povolení k přístupu části pozůstalosti rodiny Hoffmanových, která kromě fotografií a psaných pamětí obsahuje i osobní korespondenci.¹³ Část přepisu dopisu z roku 1947 velmi dobře vystihuje náladu před reemigrací volyňských Čechů, která je v dopise popsána jako poklidná a mírový konec harmonického soužití Čechů a Ukrajinců.

Po navázání kontaktu se spolkem volyňských Čechů jsem také získal od paní Jany Vokráčkové přístup ke čtrnáctistránkovému přepisu pamětí pana Karla Slavíka. Pan Slavík byl roku 1959 odměněn prezidentem Československa Antonínem Novotným Dukelskou pamětní medailí.

Ve srovnávání jednotlivých pamětí se některé, například časové údaje liší. Podobné nesrovnalosti jsem dedukčně podkládal jinými prameny, pokud byly v daném případě k dispozici. To tedy znamená, že pro zkoumanou výpověď byl použit jako porovnávací prostředek jiný pramen, například v případech výpovědí příslušníků 1. československého armádního sboru, jsou jako ověřovací nebo porovnávací prostředky využity databáze Vojenského historického archivu.

¹⁰ SYRUČEK, M., *Banderovci-hrdinové nebo bandité?*, Epoque, 2009, ISBN: 978-80-87027-85-1, 168 s.

¹¹ NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, Ústav evropské etnologie, 2007, ISBN 978-80-254-0095-1, 226 s.

¹² *Česká matice školská*, Sdružení Cechu Matice Volynska, Lutsk, PVD Tverdinj 2008, ISBN 978-966-2115-05-5, 112 s.

¹³ Spolky volyňských Čechů dnes fungují ve většině velkých ukrajinských měst, ve kterých volyňští Češi až do reemigrace sídlili. V případě českého sdružení volyňských Čechů v Lutsku lze doposud narazit na pamětníky zkoumaného časového období. Kromě toho jsem v práci použil již zmíněnou pozůstalost (Stav ke dni 21. 3. 2016). Kontakt se spolkem v Lutsku se mi podařilo navázat při mé první návštěvě Ukrajiny v roce 2013.

V případě Teremna a Lypyn lze říci, že každá paměť nebo orální výpověď skýtá velmi odlišný a individuální životní osud. Zejména v období druhé světové války a těsně po ní se individuální výpovědi o vlastních životech téměř neprolínají. Jednotlivé životní události a data je nutné podkládat srovnáváním s jiným materiálem, nebo naopak dohledat adekvátní dokumentaci, vztahující se přímo či nepřímo ke sledovaným subjektům.

Pozdější výklad pamětníků, vlastně psané pozůstalosti nebo deníky, poznámky či zápisníky jsou pochopitelně informacemi subjektivního charakteru, jsou ale nedocenitelným a takřka nezpochybnitelným zdrojem pramenů pro studium dějin každodennosti života volyňských Čechů.

V rovině archivních pramenů jsem v citacích využíval informací získaných na základě navštěvování badatelsky Národního archivu a využívání elektronických databází Vojenského historického archivu (VHA). Ve VHA se mi naskytl možnost podrobně prostudovat fondy 1. československého samostatného sboru. Stěžejním bodem rozsáhlého obsahu fondu jsou archiválie uloženy pod inventárními čísly dohledatelnými v kapitole inventáře fondu *I. československá vojenská komendatura v Rovně*. K mému tématu se zde vyskytuje obsáhlá pramenná rovina pro zpracovávání účasti Teremenských a Lypynských Čechů v některých válečných událostech na východní frontě v letech 1944-1945.

Obsáhlý fond Ministerstva práce a sociální péče mimo jiné zahrnuje spisy vztahující se k reemigraci volyňských Čechů.¹⁴ Rozsáhlým množstvím spisů jsou jednotlivé žádosti vznesené k příslušným úředním aparátům. Tyto spisy představují dle mého soudu páteř pro vytvoření určité rekonstrukce sociální situace volyňských reemigrantů, neboť z nich lze vyčíst jejich přesné potřeby, zejména v oblasti materiálního zabezpečení.

Fond Svazu Čechů z Volyně obsahuje úřední spisy z období reemigrace, korespondenci, záznamy repatriční komise atd. V kapitole *Reemigrace* se v citacích dále vyskytuje Konečná zpráva SČzV, kterou považuji za zásadní dokument o české reemigraci.

Elektronické databáze VHA jsem citoval u jednotlivých profilování životních událostí pamětníků. Částečný přepis záznamu jednotlivých vojáků, respektive částí služebních spisů, mi byl základním ověřovacím prostředkem pro zjišťování podrobností o vojenské službě volyňských Čechů z vesnic Teremno a Lypyny.

V sekci periodik pro zvolené období, tedy léta 1941-1947 je nejpodstatnějším materiálem mezi periodiky *Věrná stráž*. Jedná se o týdeník Svazu Čechů z Volyně (SČzV), jehož vydávání bylo započato dne 28. 10. 1946.¹⁵ Z tohoto data vyplývá, že se obsah týdeníků vztahuje povětšinou pouze k reemigraci, usídlování, inzerci a k praktickým informacím pro reemigranty. Dále týdeníky *Věrná stráž* obsahují různé pozdravy, jako například „*Legionáři volyňským bratřím*“, nebo „*Div. Gen. Karel Klapálek svým spolubojovníkům*“. Zajímavými částmi obsahu týdeníku SČzV jsou i úryvky z literární tvorby, ať už různé články, nebo básně. Některé básně či články opěvují a posilují národní cítění, jiné úryvky tvorby mají spíše stranický charakter, vyzdvihující ne vždy faktická pozitiva života v Sovětském svazu. Naopak volyňští reemigranti se po neblahých zkušenostech s bolševickým režimem snažili krajany spíše varovat. Všeobecně lze tvrdit, že časopis *Věrná stráž* se profiloval jako levicový tisk, vyzdvihující sounáležitost se sovětským slovanstvím.

Pramenný rozsah zahrnuje i tři televizní dokumenty. Jedním z nich je dokument nesoucí název *Banderovci* (režie A. Koudelka, odborní poradci M. Syruček a M. Šmigel). Ve filmu byly použity mimo jiné ukázky z archivů České televize, Národního filmového archivu, Centra výzkumu osvoboditelského hnutí Lvov, Národního muzea Lvov, Krátkého filmu a dalších. Odvysíláno Českou Televizí, poprvé roku 2011.¹⁶

¹⁴ Národní archiv, F. Ministerstvo práce a sociální péče, Ič. 1028, Reemigrace a repatriace, k 702.

¹⁵ Dostupné na webové stránce <http://www.scvp.eu/zpravodaj.html>, ke dni 21. 3. 2016.

¹⁶ Dostupné online na webové adrese: <https://www.youtube.com/watch?v=kJOjbxm5REU> stav ke dni 11. 4.

Debata v pořadu české televize *Historie CS* na téma ukrajinského ultranacionalismu, nesoucí název *Banderovci*, přináší určité vyjasnění problematiky činnosti OUN na západní Ukrajině.¹⁷ K obecným dějinám volyňských Čechů uvádím televizní dokument *Volynští*.¹⁸

2016.

¹⁷ Dostupné online na webové adrese: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/210452801400023>, stav ke dni 11. 4. 2016.

¹⁸ Dostupné na webové adrese: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10490914163-volynsti/>, stav ke dni 11. 4. 2016.

První roky na Volyni

Z historiografického hlediska se počátek existence obou vesnic ztenčuje na omezené zdroje. K žádné z obcí se nevztahuje originální kronika. V následující badatelské práci jsem tedy byl odkázán pouze na dobový tisk, paměti, literaturu a archivní zdroje.

Teremno byla původně ukrajinská vesnice. „Češi koupili pozemky od statkáře, takového zchudlého knížete, jmenoval se Lipský, tak založili Teremno jako českou vesnici. Pak se za silnicí, u lesa začalo stavět, to bylo vždycky dva tři kilometry[od sebe], tak pak bylo staré Teremno, ukrajinské Teremno, ještě kolonie Teremno, nové Teremno... ty se pak přejmenovaly na Stromovku a Lipiny.“ Vedle sebe zde žili Češi, Ukrajinci, Poláci i Němci.¹ „To bylo zajímavé, když jsem přišel do českého pohraničí, Němci tam česky mluvili. Nemluvili ale tady na Volyni, kde byla německá kolonie, dost těch Němců mluvilo česky asi proto, že chtěli navázat hospodářský kontakt.“²

Oblast nedaleké vesnice Teremno byla až do příchodů Čechů v 60. letech 19. století osídlená výhradně Ukrajinci.³ Směrem na východ od ukrajinského a českého Teremna vznikla osada Nové Teremno. Nové Teremno, jehož periferie na jihovýchodní straně hraničí s původní ukrajinskou vesnicí, se později započalo nazývat Lypynami a Stromovkou. Později zde žili vedle Čechů i Ukrajinci.⁴

První zimu na Volyni pro Čechy v Lypynech tedy období 1868/1869 trávily takřka všechny rodiny ve vlastnoručně vybudovaných zemljankách. Zemljanky byly dostatečně velké na to, aby se do nich vešla celá rodina i se zvířaty. České zemědělské osady měly obvykle společné stodoly, nicméně v následujících letech již měla většina kolonistických rodin vlastní obilnice a důležité zemědělské budovy. Zrní se rozdělovalo přímou úměrností k velikosti zakoupených pozemků. Po přihlédnutí k systematizaci rozdělování zrní ze společné stodoly, není divu, že minimální úroda způsobila v mnoha českých osadách rozbroje.⁵

Jak předpokládali a očekávali příslušníci carských úředních aparátů, čeští kolonisté byli pracovití a prosperující. Postupným úsilím na zakoupených pozemcích zúrodňovali lehkou volyňskou půdu. V zakoupených polích bylo nezdárka nutné vytahat pařezy, neboť zakoupené pozemky byly stejně jako většina tehdejšího území Volyně zalesněné. Poněvadž se jednalo o velmi těžkou práci, zapojila se do ní obvykle celá rodina, děti nevyjímaje.⁶ K likvidování pařezů na pozemcích neměli kolonisté k dispozici příliš široké příslušenství, museli si vystačit se sekerou a motykou. Zkrátka začátky českých kolonistů ve volyňské gubernii a vůbec celém carském Rusku nebyly vůbec jednoduché. Mnoho rodin se po prvních letech dokonce vrátilo

¹¹ Na tomto tvrzení se shodují takřka všichni pamětníci pocházející z Teremna a z Lypyn, kteří hlouběji o historii vesnic vyprávěli. Například: Paměti Václava Slavíka, rodinná pozůstalost, srov., paměti Slavěny Drvotové, rukopis.

²² Tamtéž.

³³ ZABELIN, A., *Vojenno-statističeskoje obozrenije Volynskoj gubernii*, I. Kijev 1887.

⁴⁴ V případě Lypyn, Stromovky (ukrajinsky Sturmovka) se původně pravděpodobně jednalo o doposud neosídlená místa. Státní archiv Volyňské oblasti v Lutsku, f. 271, srov.: HOFMAN, J., *Historická mapa českého osídlení na Volyni*, Praha: SČZV, 1995., srov.: Paměti Josefa Kučery, dostupné ke dni 12. 4. 2016 na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/468/#cs_468., srov. Paměti Slavěny Drvotové, rukopis.

⁵ ROBEK A.: *K problematice českého vystěhovalectví do Ruska ve druhé polovině 19. století*, (1. část). In: Češi v cizině 2, Praha 1987, s. 64-67.

⁶ ŠIRC, V., *Jak tomu bylo s pozemky na Volyni*, Rkp., SČVP, s. 1-2, Dále podrobněji k tématu v knize: DUFEK, V., *Kapitoly z Dějin Volyňských Čechů*, SČVP, 1997, ISBN:80-90178-6-2, 252 s., s. 22-76.

zpět do vlasti.⁷

Ukrajínští sousedé v náročných počátečních letech byli novým českým kolonistům se zúrodnováním půdy nápomocní. Údajně však Češi často sklízeli posměch, že v jimi zakoupených pozemcích nikdy nic nerostlo a že jejich úsilí je zbytečné.⁸ Ukrajinci však svou dobrosrdečností nešetřili a ochotně se všim pomáhali, dokonce když Čechům nestačil chléb, Ukrajinci je obětavě pohostili.⁹

Na počátku kultivování západní Ukrajiny českými přistěhovalci bylo ukrajinské hospodaření na velmi nízké úrovni. Jejich hospodářské budovy byly velmi chatrné, obvodové stěny často spletené z proutí, s minimálním užitím nosných prvků, střechy často i obytných domů pokryté došky nebo rákosím.¹⁰ Obdělávání půdy bylo rovněž nedokonalé. Ukrajinci na zorávání půdy pouze zřídka užívali kovových nástrojů, zemědělské zařízení byl pouhý kmen na konci osekáný do vidlice nebo podobného tvaru. Při žních neměli dispozici ani kosu, obilné klasy byly žnuty srpem. Příchod Čechů tedy pro Malorusy znamenal skutečné zkvalitnění hospodaření, zejména v oblasti zemědělské. O prvních zemědělských strojích na Volyni je zmínka až v 80. letech 19. století, do té doby i čeští přistěhovalci obdělávali půdu kovářsky vyrobeným pluhem a železnými bránami.¹¹

Kromě zkvalitnění způsobů obdělávání a žnutí úrody, přinesli Češi na Volyni i systematické hnojení, které doposud na Volyni nebylo vůbec používáno. Když byly ukrajinské chlévy zanešené ušlapaným hnojem, byl hnůj odklizen do příkopu u cesty.¹² Poté, co se Češi usídlili ve svém novém životním prostředí, česko-ukrajinská spolupráce pokračovala. Navzájem křížili chovná zvířata kvalitních plemen a byli si nápomocní při osývání.¹³

V úvodních desetiletích pobytu Čechů na Volyni, bylo ve volyňské gubernii možno koupit kromě levného pozemku i levný dobytek. Průměrná cena krávy se pohybovala kolem 10-ti rublů, cena koně kolem 15-ti rublů. Kilogram hovězího masa stál 10 kopejek, kilogram slaniny 15 kopejek.

Mezi volyňskými Čechy nebyli pouze zemědělci, ale také mnoho zručných řemeslníků. Budoucí kolonisté opouštěli v českých zemích zejména oblasti pohraniční, kde byla v šedesátých letech devatenáctého století již rozvinutá industriální síť, jejíž články byly většinou vlastněny a řízeny německými obyvateli Čech. Kolonisté se nezřídka odívali do látek vlastní výroby, protože mezi nimi bylo dost lidí, kteří ovládali tkalcovské řemeslo.¹⁴

Zároveň ale trpěli nedostatkem jídla a materiálu, většinou chodili v prostých dřevácích, nebo

⁷ DUFEK, V., *Kapitoly z Dějin Volyňských Čechů*, SČVP, 1997, s. 30-44.

⁸ Článek pochází z periodika *Ruský Čech*, 1, 1906-07, č. 16.

⁹ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů I. (1868-1914)*, Praha, 1997, reedice pro elektronické vydání, s. 16.

¹⁰ Podkladem pro popis obydlí a hospodářských budov volyňských Čechů na poli odborné literatury je například tato publikace: DUFEK, V., *Kapitoly z Dějin Volyňských Čechů*, SČVP, 1997, ISBN 80-901878-6-2. Jinou přínosnou publikací pro stejné téma může být také kniha DOLEČEK, J., *Popraviště aneb zpověď volyňského Čecha*, Český Těšín, Toužimský a Moravec 2014, ISBN 978- 80-7264-148-2, s 10-19. Dalším podkladem jsou výpovědi pamětníků. V dnešním Teremně a Lypynech jsou podobné budovy v několika místech také poměrně zachovány, zejména obvodové zdi jsou evidentně stavěny z období, kdy zde působili volyňští Češi.

¹¹ Označení tehdejších Ukrajinců, žijících v carském Rusku, na základě časopisu *Ruský Čech*.

¹² VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů I. (1868-1914)*, Praha, 1997, s. 16., *Ruský Čech*, 1, 1906-07, č. 14.

¹³ Tamtéž, s. 17.

¹⁴ HOFMAN, J., *Historická mapa českého osídlení na Volyni*, Praha, SČZV, 1995.

bosi. Změna klimatu přinášela zdravotní problémy. Propuklo několik chorob zapříčiněných těžkými životními podmínkami. Zejména nedostatkem potravy a náročnou fyzickou prací. Cholera a střídavá zimnice zvaná volyňská horečka, patřily k běžným avšak závažným onemocněním.¹⁵

Chov a šlechtění dobytka bylo také velmi výnosnou oblastí, do které značná část českých hospodářství úspěšně vstoupila. Urostlé a vzhledné koně chovatelé často prodali do vojenské kavalerie či jiným ozbrojeným skupinám, například Kozákům.¹⁶ Charakteristikou českých volyňských hospodářství jsou i stromy vysázené podél cest a poblíž obytných staveb. Kravské mléko se zpočátku užívalo pro vlastní potřebu, na tvaroh a máslo. I prasata byla chována výhradně jen na domácí vepřové.¹⁷

Do roku 1870 se do 6ti osad v lutské oblasti přistěhovalo celkem 1067 Čechů. Toto číslo se vztahuje pouze k přesídlencům ze šedesátých let, při hlavní vlně vystěhovalectví nově vytvořené národnostně-geografické skupiny volyňských Čechů.¹⁸ Neboť většina českých přesídlenců opouštěla svou vlast ve vitálním věku, počáteční desetiletí v nových sídlech na Volyni se vyznačovala nízkou mortalitou a i v 80. letech Čechů nadále početně přibývalo. Průměrně v 70. a 80. letech připadalo přibližně jedno úmrtí na jedno sto českých obyvatel. Roku 1878 žilo v lutské oblasti již 1700 Čechů v celkem 9ti městech a vesnicích. Dále o šest let později v lutské oblasti žije 3219 Čechů a tato menšina již tvoří 16,7% z celkového počtu všech českých obyvatel v celé Volyňské gubernii.¹⁹

---

¹⁵ DUFEK, V., *Kapitoly z Dějin volyňských Čechů*, SČVP, 1997, s. 34-52.

¹⁶ AUSKY, S., *Kozáci*, Academia, 1999, ISBN: 80-200-0766-0, s. 46-52.

¹⁷ Toto pravidlo se změnilo až po první světové válce, podrobněji k hospodářské problematice zde: VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů I. (1868-1914)*, Praha, 1997, s. 22.

¹⁸ KOVBA, Ž. M.: *Česka emigracija na Ukrajinu v drugij polovyni XIX-na počátku XX storiččja*. Lviv 1974 (příloha).

¹⁹ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů I. (1868-1914)*, Praha, 1997, s. 16.

První světová válka a její průběh a důsledky ve Volyňské oblasti

V jihozápadním kraji, tedy v Kyjevské, Volyňské a Podolské gubernii byla na počátku války vyhlášena evakuace státního majetku a státních úředníků. Občané nepřátelských zemí byli prohlášeni za válečné zajatce, nadále spadali do kompetence úředních aparátů ministerstva vnitra. Tito lidé mohli být vysídleni, nebo jim mohlo být nařízeno místo pobytu. Kvůli neblahému aplikování tohoto zákona vznikl v Kyjevě Český výbor na pomoc obětem války.¹⁹

Zároveň vyšly další podmínky pro zajetí a případný odsun českých kolonistů. Slované a samozřejmě občané ruské říše byt' hlásící se k české národnosti se dočkali značných úlev. V horší situaci se ocitli Poláci. Proti nim zejména byl namířen drakonický zákon, tedy zákon určený k provedení odsunů. Dále byly také udělovány výjimky při praktikování zákonů pro rodiny, které měly alespoň jednoho příslušníka sloužícího v carské armádě.²⁰

Vzhledem k vysokému počtu členů české minority trvale usídlených na Rusi vznikla roku 1914 v Kyjevě Česká družina. Příslušníky těchto útvarů byli zejména muži vykonávající základní vojenskou službu, nebo nastoupení po vydání mobilizační vyhlášky.²¹ Tyto jednotky operovaly právě v oblasti Lutsku a Dubna, zde prováděly průzkumy a také spolupracovaly při převádění Čechů do československých legií.²² Nejvýznamnějším plukem československých legií operujícím na Volyni, byl 3. pluk Jana Žižky z Trocnova. Legie byly podporovány i českým tiskem, který byl vydáván na Rusi. Postupně se využití českých článků o legionářských střelcích stalo i propagandistickým nástrojem, jenž směřoval jednoznačně k zájmům samostatného českého státu.²³

Většina volyňských legionářů přešla z carské armády do legií po povolení člena ruského prozatímního revolučního výboru Alexandra Fjodoroviče Kerenského. Návrh na přecházení českých vojáků z carské armády do československých legií vypracoval T. G. Masaryk, po bitvě u Zborova (2. 7. 1917).²⁴

Na jaře 1915 ruská vojska ustupují z Haliče a Volyně. Silnice byly plné uprchlíků z oblastí zasažených válkou. V době průchodu vojsk se teprve obyvatelé Lutsku a okolí dozvídali, kdo vlastně s kým ve světové válce bojuje.²⁵ V srpnu 1915 rakousko-uherská armáda obsadila Lutsk a Dubno.²⁶ Postup byl zastaven až v bitvě u Klevaně.

V roce 1915 část fronty procházela přes Teremno. Střelecké střety se odehrávaly přímo na dvoře Štěpánkových, ze dvou zákopů po sobě navzájem pálily ruské pěší oddíly proti rakousko-uherským. Poté se přešlo na bodáky a na dvoře padli za obět další vojáci. Zde byli Rusové vytlačeni, fronta přešla dál a obyvatelé Teremna tak přišli do kontaktu s rakousko-uherskými vojáky, mezi kterými byli i Češi.

¹⁹ VACULÍK J., *Dějiny Volyňských Čechů II. (1914-1945)*, reedice pro elektronické vydání, s. 6.

²⁰ Tamtéž, s. 7.

²¹ Tamtéž, s. 9.

²² GILBERT, M., *První světová válka: úplná historie*, BB/art, Praha, 2005, ISBN 80-7341-563-1, s. 38.

²³ Podrobněji v publikaci PROKŠ, P., *Politikové a vznik republiky (1914 – 1918)*, Prospektrum, 1998, ISBN 80-7175-078-6, s. 187.

²⁴ VÁVRA, V.: *Formování České družiny*, in *Historie a vojenství*, Vojenský historický ústav ČSLA v Praze, 1990, s. 107-118.

²⁵ Paměti Boleslava Štěpánka, dostupné na webové stránce:

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/652/#cs_652, stav ke dni 21. 3. 2016.

²⁶ GILBERT, M., *První světová válka: úplná historie*, BB/art, Praha, 2005, s. 386.

Maminka pana Štěpánka se chystala péct chleba, když se najednou objevil rakouský voják s bajonetem. „*Za pět minut abychom byli pryč. Maminka plakala, my jsme byli malí.*“ Voják na ně mluvil česky. „*Tak nás naložila na vůz na žebřiny a do toho naházela peřiny, kde co mohla chytit. Přivázala jalovici vzadu za vůz a jeli jsme. Za Vladimír nás vyhnali.*“ Vladimír-Volyňsk byl přes 100 kilometrů na západ. Otec se vrátil raněný, ale byl ještě mladý a trvalé následky neměl.²⁷

V řadě případů došlo i k vyhýbání se vojenské službě v carské armádě. Logicky z mnoha podnětů, mezi které patřily osobní důvody, starost o rodinu, hospodářství, pacifismus nebo ideologické důvody, obavy ze smrti, zranění nebo zmrzačení, či jakékoli jiné újmy z války. Mezi další důvody patřilo jistě i vědomí skutečnosti, že volyňští Češi bojující v carské armádě se mohou ve válce střetnout s českými krajany bojujícími v řadách armády rakousko-uherské.²⁸

Jistý pozdější občan Lypyn Vladislav Hokeš narozen v Kupičově uvedl u odvodní komise carského vojska v roce 1916 nižší věk, díky čemuž se účasti v první světové válce vyhnul. Prezenční základní vojenskou službu absolvoval až v polské armádě po roce 1921.²⁹

Verbování do carského vojska po vypuknutí první světové války mnohdy probíhalo velmi spontánně. Ruští důstojníci a poddůstojníci si při získávání nových mužů do ozbrojených sil počínali velmi nevyzpytatelně. Například jeden z obyvatel Teremna, Jaroslav Štěpánek byl při práci na poli ruským poddůstojníkem přímo vyzván, aby odložil kosu a ihned nastoupil vojenskou službu.³⁰ Bez jakéhokoli rozloučení s rodinou. Válku přežil, ale domů se vrátil až po čtyřech letech. Mnoho hospodářství tak zůstalo na bedrech žen, dětí a jejich prarodičů. Na rozdíl od zanechaných domácností vojáci ve službách carského Ruska nestrádali, byli slušně potravně zabezpečeni, ošaceni a stravováni. Na jednoho vojáka připadlo denně více než kilogram chleba, maso, teplá polévka, čaj i cukr. Dokonce i nepřátelští rakouští vojáci si často stěžovali, že ruský kabát je teplejší než ten rakouský.³¹

Neobvyklé nebylo ani to, že někteří muži odešli do války nedlouho po vykonání prezenční vojenské služby. Řada ruských Čechů po návrhu T. G. Masaryka o přecházení do československých legií z carské armády odešla a částečně spolupracovala na převádění českých vojáků k československým legiím. Tito vojáci doposud sloužili v řadách rakousko-Uherské armády.³²

Po definitivním uzavření celé východní fronty, respektive po ukončení bojů na východní frontě T. G. Masaryk vyslovil dvě možnosti pro další činnost československých legií. Jednou byla

---

²⁷ Paměti Boleslava Štěpánka, dostupné na webové stránce:

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/652/#cs_652, stav ke dni 21. 3. 2016.

²⁸ ČERNÝ, F., *Moje záznamy ze světové války 1914–1918*, Praha, NZB, 2014, ISBN 978-80-904272-8-0, s. 68–124.

²⁹ Toto tvrzení je sepsáno na základě dvou pramenů, pozůstalosti J. Hokeše a paměti Slavěny Drvotové (rozené Hokešové), podrobněji v *Paměti Slavěny Drvotové, rukopis, nestránkováno*. Jinou adekvátní dokumentaci k proklamované události se mi nepodařilo dohledat, a ani to, zda v uvedení nižšího věku nehrálo roli například zfalšování data narození v matrice, podobně jako později během německé okupace za druhé světové války, kdy se zejména ročníky 1923 a 1924 snažily na základě přepsání data narození vyhnout totálnímu nasazení ve Velkoněmecké říši.

³⁰ Paměti Boleslava Štěpánka, dostupné na webové stránce:

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/652/#cs_652, stav ke dni 21. 3. 2016.

³¹ Podrobněji k proviantním dárkům, výstroji atd. v publikaci NEDOROST, L., *Češi v 1. světové válce*, 2. díl. *Na frontách Velké války*, Praha, Libri, 2014, ISBN 978-80-7277-5, s. 157-223.

³² Tamtéž, s. 157-223.

účasť v bojích na západní frontě, druhou cestu přes dálný východ. Vzhľadom k poměrně vysokému počtu ruských Čechů sloužících v československých legiích, si vedení československého zahraničního odboje uvědomilo kontraproduktivitu dalšího nasazení volyňských Čechů v legiích. Čeští legionáři, kteří pocházeli z Volyně, dostali povolení službu ukončit a zůstat v Rusku, respektive vrátit se domů. Většina tedy na Rusi zůstala a vrátila se ke svým hospodářstvím.³³

Hospodářstvím bylo přitíženo ještě úředním výnosem, který nařizoval odvod koní do carské armády. Všechny tyto okolnosti vedly k zániku mnoha volyňských hospodářství. Odvodem tažných koní do armády byly nadále značně zhoršeny podmínky ve volyňském zemědělství.³⁴

Dle rozkazu vrchního velitele carské armády, byli z celkem 22 gubernií odsunuti ruští Němci. Odsun se v roce 1915 týkal i polských obyvatel Volyně.³⁵ Obydlí odsunutých obyvatel většinou postupně podlehla zkáze. Řada z nich byla zničena při tradiční ruské vojenské taktice spálené země.³⁶

Dne 9. června 1916 Kaledinova 8. armáda obsadila Dubno. Scherbarchovova 9. armáda zatlačila rakousko-uherské vojsko za řeku Styr, do ruského zajetí přitom padlo na 16 tisíc vojáků, a více než 20 tisíc bylo zraněno nebo zabito. Od 12. června až do konce srpna probíhala v lutské oblasti bitva o město Lutsk, ve které na obou stranách položily život statisíce vojáků i civilistů.³⁷ Výsledkem tzv. Brusilovovy ofenzívy byla první velká porážka centrálních mocností na východní frontě. Projevila se nepřipravenost rakousko-uherských vojsk a naděje na porážení Ruska se tak rozplynuly.³⁸

Po uzavření separátního Brest-litevského míru se většina přeživších českých vojáků bojujících v carské armádě a československých legiích na Rusi vrátilo zpět do svého civilního života. Následovalo dlouhé období poválečné stabilizace vyčerpané Volyně.

---

³³ Tamtéž, s. 157-223.

³⁴ Čechoslovan, 5, 1914, č. 9.

³⁵ VACULÍK, J., *Dějiny Volyňských Čechů II, (1914-1945)*, s. 7.

³⁶ NEDOROST, L., *Češi v 1. světové válce*, 2. díl, *Na frontách Velké války*, Praha, Libri, 2014, ISBN 80-7277-320-8, s. 24-44.

³⁷ HART, L., *Historie první světové války*, Jota, 2001, ISBN 80-7217-164-X, s. 167.

³⁸ NEDOROST, Libor. *Češi v 1. světové válce*, 2. díl. *Na frontách Velké války*, Praha, Libri, 2014, s. 24-44.

Meziválečné období

Po ukončení polsko-sovětské války probíhající v letech 1919-1921 a po uzavření mírové smlouvy v březnu roku 1921 v Rize se západní Volyně, respektive západní část Volyňské gubernie stala součástí Polska. V rámci územně-správního členění západní Volyně spadala do Volyňského vojvodství. Dále se vojvodství dělilo do 31 měst a 95-ti vesnic.¹ Pro upřesnění geograficko-politické oblasti celé Volyně v letech 1921-1939 je nutné dodat, že východní Volyně připadá SSSR. Tato práce se z teritoriálního hlediska zabývá vesnicemi Teremno a Lypyny v lutské oblasti, proto jsou všechna fakta a statistiky zaměřeny pouze na západní Volyň.²

Národnostní složení v součtu skýtalo přibližně 1,4 milionu obyvatel, z toho 984 tisíc Ukrajinců, 241 tisíc Poláků, 152 tisíc Židů, 25 tisíc Čechů a 25 tisíc Němců. Počty odpovídají prvnímu polskému sčítání lidu, uskutečněného roku 1921. Češi tedy v prvním polském sčítání lidu tvořili 1,7%. Ve druhém sčítání lidu v roce 1931 Češi tvořili 1,5% obyvatel Volyňského vojvodství.³

V evropském kontextu bylo Polsko zavázáno k respektování a ochraně života, bez rozdílu národnosti, jazyka nebo náboženského vyznání. Česká menšina v novém polském státu byla ve sféře vlivu československo-polských dohod o ochraně menšin. Na základě těchto smluv byl polský stát povinen zajistit finanční základnu ze státního rozpočtu, určenou k výuce menšinových jazykových skupin na základních školách.⁴

Financování školství pro menšinové jazykové a národnostní skupiny patřilo do celkové prevence potenciálního odnárodňování.⁵

V zemědělské oblasti se živilo 79% obyvatel. Hlavními plodinami bylo žito a pšenice. Mimo jiné byl na jižní Volyni pěstován chmel. V Polsku představovala volyňská produkce chmelu celkově 60% veškerého chmelu. Také v chovu koní bylo volyňské vojvodství přední oblastí. Větší hospodářství prováděla také rychlovýkrm prasat do 56-96 kg živé váhy. Další zpracování masa zajišťoval masokombinát Bacon export v Dubně.⁶

Menšího zastoupení byla pracovní místa v průmyslu. I v průmyslu měli volyňští Češi své zastoupení, jmenovitě jistý pan Fros z Teremna pracoval v Lutské továrně na zemědělské stroje, kde se vyučil soustružníkem-zámečnickem. Později po základní vojenské službě v

---

¹ ŘEZŇÍK, M., *Dějiny Polska v datech*, Praha, Libri, 2010, ISBN 978-80-7277-408-1, s. 344-345. Východní Volyň, která připadla po roce 1921 SSSR, byla také zčásti obydlena volyňskými Čechy. Ti zde byli v podstatě až do roku 1941 bolševickým režimem perzekuováni. Podrobněji v *Na Východní (sovětské) Volyni (1921-1941)*, in Vaculík, *Dějiny volyňských Čechů II. (1914-1945)*, s. 57-71.

² Podrobnější studie, v níž je zpracována polsko-sovětská válka a následné obnovení polské státnosti: DAVIES, N., *Bílý orel, rudá hvězda: polsko-sovětská válka 1919-1920 a "záprak nad Vislou"*, Praha BB/art, 2006, ISBN 80-7341-939-4, s. 143-146.

³ VACULÍK, J., *Dějiny Volyňských Čechů II. (1914-1945)*, s. 24-26.

⁴ Na základě Versailleského mírového systému bylo po roce 1919 zavázáno i Československo k plnění velice podobných závazků. Volyňští Češi se během první republiky stali jedním z důvodů a předmětů společné československo-polské spolupráce. Podrobněji zde: DEJMEK, J., *Politické proměny ve východní a severovýchodní Evropě v letech 1916-1921: Zrod Polska, pobaltských států a Ukrajiny*, in: DEJMEK, J., *Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha, Historický ústav AV ČR, 2011, ISBN 978-80-7286-188-0. s. 179-211.

⁵ Tamtéž, s. 180-210.

⁶ VACULÍK, J., *Dějiny Volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 26.

polské armádě pracoval jako strojívedce první třídy na trati Arkhangelsk–Vologda–Moskva.⁷

Syn Vladimír Fros po absolvování sedmileté základní školy v Lutsku nastoupil na polskou průmyslovou školu. Zde probíhal také dílčí vojenský výcvik, vždy jeden den jednou za dva týdny. Jednalo se v podstatě o obvyklou brannou výchovu.⁸

Budovy volyňských Čechů během dvacátých let 20. století, byly povětšinou ještě stále dřevěné. Na počátku dvacátých let čítaly zděné obytné budovy na Volyni pouze 20% a zděné hospodářské budovy pouze 14,4%. Střechy budov byly pokrývány šindeli, lepenkou, plechem nebo taškami. Interiér byl zpravidla tvořen třemi místnostmi, tedy světnicí, komorou a kuchyní. V jedné budově obvykle přebývalo 5 lidí. Většina průměrně velkých hospodářství ve vesnicích Lypyny a Teremno v meziválečném období měla na svém pozemku alespoň vlastní sklep, stodolu, chlévy, stáje nebo sýpky.⁹

Všeobecné hospodaření v oblasti zemědělství pochopitelně ve dvacátých letech stoupá díky konjunktuře, mechanizaci zemědělství, větším platům a tedy i možnostem pořízení zemědělských strojů. Fakticky stoupala životní úroveň, což se více projevovalo ve větším množství volného času. Zemědělské produkty byly ve volyňské gubernii o několik desítek procent levnější než kdekoli jinde v Polsku.¹⁰

Kultivování zemědělské společnosti bylo i mezi Čechy organizováno na odborné rovině v tzv. rolnických kroužcích. Jedním z nejvýznamnějších českých produktů v rámci hospodářských dějin volyňských Čechů bylo pěstování chmele a pivovarnictví. Dokonce lze tvrdit, že ve druhé polovině dvacátých let Češi dávají v oblasti zemědělství chmelu přednost před jinými plodinami.¹¹

V Teremně vlastnil jistý pan Kučera hospodu. Byl spřízněn se správcem pivovaru Zeman, který mimo jiné do Kučerovy teremenské hospody dodával pivo. Pivovar Zeman je dodnes vůbec jedním z nejuznávanějších pivovarů na Západní Ukrajině, v období polské republiky se dočkal největšího rozkvětu. Na Volyni celkově bylo začátkem 20. století vybudováno asi 20 českých pivovarů.¹²

Hospodaření volyňských Čechů se těšilo i pomoci z ČSR, kromě návštěv československých odborníků na zemědělství byla na polskou Volyň vyvážena zemědělská technika v ceně několika milionů korun. Češi zde zastávali funkci zprostředkovatelů, neboť již dobře znali místní poměry, zvyklosti i jazyk.¹³

Podle někdejšího volyňského Čecha, pamětníka a publicisty Jiřího Dolečka, na Volyni v době polské nadvlády platilo pravidlo „*co Čech, to podnikatel*“. Skutečně statisticky vzato roku

---

⁷ Paměti Vladimíra Frose, dostupné na webové stránce <http://www.pametnaroda.cz/story/fros-vladimir-1924-353>, ke dni 12. 4. 2016, nestránkováno.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tvrzení je podloženo srovnáváním jednotlivých výpovědí pamětníků ohledně jednotlivých vlastnictví obytných a hospodářských budov, viz Paměti a pozůstalosti.

¹⁰ VACULÍK, J., *Dějiny Volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 24-28.

¹¹ Tamtéž, s. 27.

¹² Paměti Josefa Kučery, dostupné na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/468/#cs_468, ke dni 21. 3. 2016., též.: DOLEČEK, J., *Popraviště aneb zpověď volyňského Čecha*, Český Těšín, Toužimský a Moravec 2014, ISBN 978-80-7264-148-2, s. 19.

¹³ VACULÍK, J., *Dějiny Volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 19.

1921 provozovalo 6-9% českého obyvatelstva živnostenskou činnost. Drtivá většina hospodářů byla v podstatě také podnikateli, neboť se většina Čechů živila statkářstvím či velkostatkářstvím.¹⁴

Živnostenská činnost zahrnovala v roce 1934 42 českých obchodů, ve kterých pracovalo na 50 osob. Řemeslníci byli přirozeně v české menšině také hojně zastoupeni. Družstevnictví zastupovalo nezanedbatelný díl českého hospodaření. Díky tomu se celkově zlepšila celková organizace obchodu, odbytu a zásobování.¹⁵

V Lypynech žila řada řemeslníků. Podle seznamu, který později vyhotovil Václav Slavík, v Lypynech před druhou světovou válkou působili tři kováři, dva koláři, dva truhláři, dva krejčí, tři obuvníci, dva mlynáři, dva hostinští, dva řezníci (řezník Hofman, pravděpodobně působil v řeznictví v Teremně), dále řezník Václav Damašek, který vedl svou živnost v řeznickém obchodě v Lutsku. V Lypynech také svá řemesla provozoval jeden zedník a dvě švadleny.¹⁶

Školství bylo po světové a občanské válce na Volyni celkově zanedbané. Situace vzdělanosti obyvatelstva byla ve srovnání se zbytkem polských regionů podprůměrná, volyňští Češi představovali na poli vzdělání elitu, neboť česká menšina ve srovnání s jinými regiony Polska představovala procentuálně nejnižší počet analfabetů, ačkoli vysoké procento Čechů mělo pouze domácí vzdělání.

Češi po obou válkách věnovali obnově článků vzdělávacího systému velkou pozornost a úsilí. Ve školním roce 1921-1922 byly veškeré soukromé školy převzaty státem, mezitím probíhalo otevírání nových českých škol. Vyučování v jednotlivých školách bylo strukturováno obvykle v jednotřídkách, přičemž jedna škola obvykle obsahovala 3 nebo 4 oddělení.¹⁷

Zajištěna byla pravidelná výuka polštiny v českých školách, mimo jiné byly osobní náklady financovány také státem, věcné náklady byly hrazeny obcí. Ve školním roce 1921-1922 navštěvovala více než polovina českých dětí ve školním věku polské školy. V červenci 1921 se v Lutsku konal sjezd zástupců českých obcí na polské Volyni. Hlavním úkolem sjezdu bylo založení České matice školské (dále pouze ČMŠ). Během příštích 18-ti let byla ČMŠ nejvýznamnějším českým spolkem na Volyni. Spolek zasahoval kromě organizace a financování školství také do kultury.¹⁸

Polská vláda byla od roku 1925 zavázána k reformám vzdělávacího systému ohledně menšinových škol. Na základě polsko-československé dohody bylo vyučování na základních školách vyučováno v mateřském jazyce menšin. Smlouva dokonce upravovala povinnosti polského státu ohledně zřizování nových škol určených ke vzdělávání menšin, tedy pokud v obci jakákoli národnostní menšina tvořila alespoň 25% obyvatel a dále byl-li počet školou povinných dětí alespoň 40, bylo polské ministerstvo kultu a osvěty jakožto iniciátor povinno

---

¹⁴ DOLEČEK, J., *Popraviště aneb zpověď volyňského Čecha*, s 19. Konkrétně se z Lypyn více než 85% obyvatel věnovalo na plný úvazek svým hospodářstvím, ačkoli velká část volyňských Čechů byla vyučena jiným řemeslům, například kováři, zámečníci,

¹⁵ VACULÍK J., *Dějiny Volyňských Čechů II (1914-1945)*, s 24-29.

¹⁶ REJZEK, J., *Nezradili*, Rovnost, Brno, 1947, 168 s.

¹⁷ *Česká matice školská*, Sdružení Cechu Matice Volynska, Lutsk, PVD Tverdinj 2008, ISBN 978-966-2115-05-5, s 14-20. Publikace obsahuje vzpomínky někdejších českých žáků v Lutsku, školní databáze z českých škol, kapitoly o vývoji škol a českých kulturních spolků. Jazyk publikace je český a ukrajinský.

¹⁸ Tamtéž, s 27-32.

vyvinout podnět k založení školy pro menšinu v obci.¹⁹

Ve dvacátých letech v Teremně fungovala čtyřtřídní česká škola. Po absolvování české čtyřtřídky v Teremně většina českých dětí pokračovala v dalších třech třídách v Lutsku, kde děti navštěvovaly polskou školu. Pan Boleslav Štěpánek ve svých pozdějších pamětech vzpomíná na provokace polských spolužáků, kdy byly české děti nazývány "*Pražskými pepíky*".²⁰

Celá základní škola tedy trvala sedm let, přesto že základní škola nebyla povinným vzděláním, většina českých dětí školy navštěvovala. Kromě obvyklých vyučovaných předmětů se ve školách učilo i náboženství. V Teremně náboženství vyučoval farář Antonín Pařízek.²¹

Počet českých škol ale z polské iniciativy nadále klesal. Podle Čechů, nejen volyňských provedli Poláci útok na české školství. Kromě zavírání některých škol byli také čeští učitelé nahrazováni polskými pod záminkou údajné nekvalifikovanosti. ČMŠ pohotově reagovala sepsáním memoranda s požadavky na ochranu a následné zaměstnávání českých pedagogů v českých školách.²²

Kolektiv ČMŠ vzhledem ke všeobecné situaci v Polsku nebyl schopen finančně zajišťovat podporu českého školství na Volyni. Proto roku 1932 ČMŠ získává celkem 15 tisíc zl. Více než polovina obnosu pocházela z ČSR. Mimo jiné příspěvky dále putovaly i na vzdělávání nových českých pedagogů.²³

Česká škola v Lutsku byla ve třicátých letech postupně rozšiřována, neboť ji navštěvovalo stále více dětí z okolních vesnic, včetně Teremna a Lypyn. Mezi teremenskými Čechy byli i případy stěhování do města. Například rodina Damašků se ve třicátých letech přestěhovala do Lutsku, mimo jiné i kvůli dětem, pro lepší přístup do školy. Matka pana Zdeňka Damaška byla vysokoškolsky vzdělaná žena a malý Zdeněk byl již od raného dětství veden ke vzdělávání a ke studiu jazyků. Většina českých rodin ale v Lutsku nebo v jiných větších městech na Volyni pochopitelně nebydlela, případ rodiny Damašků nebyl příliš obvyklý.²⁴

V Lutsku při mateřské škole vznikl také internát. Za náklady na jedno dítě byla živiteli vyplácena měsíční hotovost 35zl. Podle pamětníků bydleli v lutské internátě i české děti z Lypyn. Na základě úředních seznamů ČMŠ například ve školním roce 1936-1937 navštěvovalo mateřskou školu v Lutsku pouze jedno dítě z Lypyn, Anna Kozáková. Zastoupení dětí z Teremna bývalo poněkud větší, nejvyšší počet žáků docházel do lutské školy ve školním roce 1938-1939. Celkově mezi celkem 134 žáky v 7-ti třídách bylo 15 žáků z Teremna. Od založení mateřské školy v Lutsku až do konce polské nadvlády navštěvovalo

---

¹⁹ VACULÍK J., *Dějiny Volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 24-29.

²⁰ Paměti Boleslava Štěpánka, dostupné na webových stránkách:

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/652/#cs_652, ke dni 21. 3. 2016.

²¹ *Česká matice školská*, s. 19. O faráři Pařízkovi se v mnoha souvislostech zmiňuje celá řada pamětníků.

²² Tamtéž, s. 16.

²³ VACULÍK, J., *Dějiny Volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 24-29.

²⁴ Paměti Josefa Kozáka, dostupné na webových stránkách http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/729/#cs_729

srov.: Paměti Zdeňka Damaška, dostupné na webových stránkách,

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/1833/#cs_1833, oba odkazy dostupné ke dni 21. 3. 2016.

školu celkem 38 teremenských žáků, z Lypyn pouze 6.²⁵

Na poli všeobecného kulturního života v meziválečných letech probíhaly četné změny. Stoupá počet styků s ČSR, stejně jako podpora volyňských Čechů ze strany staré vlasti. Spolupráce s ČSR na poli techniky a hospodářství nabývala na frekvenci. Zvýšení životní úrovně přinášelo více zábavy, moderní techniku a volný čas.²⁶

Kulturní život se stává vlastním širším vrstvám obyvatelstva. Velké množství českých obyvatel zastávalo v meziválečném období nějakou kulturní funkci, jako například hraní v kapele, členství v nějakém spolku, ať už hasičském, sokolském, cvičitelském, pěveckém, nebo divadelním.²⁷

Například mezi teremenskými Čechy zastával pan Štěpánek funkci muzikanta v místní kapele. Jiný Čech z Teremna, Zdeněk Damašek byl také muzikantem. Později, po příchodu sovětů na západní Volyň a dále během německé okupace se Zdeněk Damašek díky hudebnímu sluchu a muzikantskému houslovému umu vyhnul totálnímu nasazení v Říši. Byl přes známosti doporučen do místní sedmičlenné kapely, která pravidelně účinkovala v restauraci.²⁸

Jiný mladý muzikant z Lypyn Josef Kozák byl jako houslista připravován ke studiu na hudební konzervatoři. Navštěvoval houslové lekce v nedalekém Rovně u kapelníka Josefa Vejnara. Na studia na konzervatoři však nenastoupil, neboť začala druhá světová válka.²⁹

V hudební sféře národnostní menšiny volyňských Čechů se šířila i česká tvorba prostřednictvím gramofonových desek a not. Některé české, na Volyni doposud neznámé písně přinesli původně zajatci z rakouské armády české národnosti během první světové války. České písně se staly nezbytným prvkem během svátečních dní i v každodennosti.

Dvacátá a třicátá léta přinášela i rozšíření vzdělávacích možností a prostředků. V Teremně byla zřízena nová veřejná knihovna.³⁰

Roku 1921 bylo mezi přibližně 30 tisíci Čechy na polské Volyni okolo 18 tisíc pravoslavných, římskokatolického vyznání více než 5 tisíc a augsburského necelé čtyři tisíce. Menšího zastoupení byla i jiná evangelická vyznání.³¹

Na Volyni působili čeští pravoslavní duchovní, kteří byli v pravidelném kontaktu s českou

---

²⁵ *Česká matice školská*, s. 38-50.

²⁶ VACULÍK, J., *Dějiny Volyňských Čechů II.*, s. 29-33.

²⁷ Tvrzení je podloženo srovnáním jednotlivých výpovědí pamětníků ohledně členství v jednotlivých spolcích. V meziválečném období v Teremně a v Lypynech působí několik spolků, včetně hasičského a ochotnického. Kromě toho v Teremně působí i kapela, účinkující na různých slavnostech, zábavách, svatbách i pohřbech. Podrobněji v publikaci spolku volyňských Čechů a jejich přátel v Lutsku: *Ochotnická scéna v Lucku*, in: *Česká matice školská*, Sdružení Cechu Matice Volynska, Lutsk, PVD Tverdinj 2008, ISBN 978-966-2115-05-5, s. 27- 32.

²⁸ Paměti Zdeňka Damaška, dostupné na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/1833/#cs_1833, stav ke dni 21. 3. 2016.

²⁹ Paměti Josefa Kozáka, dostupné na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/729/#cs_729, stav ke dni 21. 3. 2016.

³⁰ VACULÍK, J., *Dějiny Volyňských Čechů II (1914-1945)*, 1914-1945, s. 30.

³¹ Velice podrobně je náboženský život volyňských Čechů popsán zde: Melc, J., *Katolické náboženství na Volyni včera a dnes*, in: DUFEK, V., *Kapitoly z dějin volyňských Čechů*, Praha, ŠčzV, 1997, ISBN 80-901878-6-2, s. 68-74.

pravoslavnou církví. V českých vesnicích působili ukrajinští i ruští duchovní, kteří nezdávka ovládali český jazyk a byli schopni vyučovat náboženství v češtině. Vzdělávací systém pro nové duchovní skýtalo možnosti k naučení češtiny, ČMS organizovala prázdninové kurzy českého jazyka a navíc v pravoslavném semináři v městě Kremenec bylo zavedeno dobrovolné vyučování češtiny.³²

V Teremně působil pravoslavný duchovní, okružní protopresbyter Antonín Pařízek. Páter Pařízek byl přesvědčen katolickými a evangelickými misionáři z ČSR, aby požádal českého biskupa Gorazda o vyslání českého pravoslavného misionáře. Tím se stal dr. ing. A. V. Červín. Každoročně na Volyni kázal, posiloval pocit příslušnosti k pravoslavné církvi. Jako český občan tak později po návratu podával svědectví o poměrech na polské Volyni a vytvářel povědomí o pravoslavných krajanech.³³

---

³² VACULÍK, J., *Dějiny Volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 34.

³³ Tamtéž, s. 33-34.

Druhá světová válka, období 1939-1941

Na základě Paktu Ribbentrop-Molotov uzavřeného mezi Německem a SSSR 23. 8. 1939 bylo Polsko rozděleno mezi nacistické Německo a Sovětský svaz. Dne 1. 9. 1939 německé vojsko napadlo Polsko a začala druhá světová válka. Sověti se k útoku na Polsko z východu připojili 17. 9. 1939. Od 28. 9. do 5. 10. se postupně vzdaly takřka všechny polské bojující oddíly.¹

Volyňské vojvodství se roku 1939 rozkládalo na 35 729 km². Žilo zde 2 084 791. Po připojení západní Volyně k SSSR byly i na západní Volyni zavedeny velmi podobné perzekuce, k jakým docházelo doposud pouze na východní Volyni. V první řadě byly zavedeny hospodářské reformy. Veškerá půda byla zestátněna, po 10 až 15 ha rozdělena a obhospodařována rolníky.²

Následovala kolektivizace, volyňští Češi se zpočátku, tedy od jara 1941 kolektivizaci bránili a snažili se jí vyhnout, neboť v předchozích dvou desetiletích byli informováni o poměrech na východní Volyni. Navíc také vyvstala obava o dědictví majetku pracně získaného předky. Nejbohatším statkářům bylo vyhrožováno v první řadě, pokud nechtěli spolupracovat. Konkrétní nátlak byl cílen na jedince, kteří odmítali podepsat přihlášku do kolchozu.³

První známou záležitostí uskutečnění výhrůzek, byl případ Anny Maršové. Ta byla roku 1940 nebo 1941 označena za kulaka a deportována na Sibiř.⁴

Následně většina rolníků přijala podmínky sovětských stranických funkcionářů. Naproti tomu vznikaly seznamy místních hospodářů, kteří novému režimu nevyhovovali a měli být později také deportováni. Zejména osoby, které vykonávaly nějakou vyšší funkci z doby minulého režimu, byly na těchto seznamech jako první. Kromě deportací nepohodlných osob proběhlo i masové vysídlování, které se týkalo spíše cílových skupin a rodin polské národnosti.⁵

K počátku sovětského režimu na západní Volyni vypovídá o svých dojmech z tohoto období výstižně jeden z teremenských pamětníků, Josef Kučera:

„Co se změnilo? Úplně všechno. Do toho, co bych nazval kapitalismus, přišel socialismus, ale v tom hrozně špatném stavu. Oni neničili, nezapalovali, udělali to tak, že hospodářství šlo od desíti k pěti, jak se říká.“⁶

Podle dalších pamětníků prvotně příchod Sovětů vítali i Židé, neboť v Polsku panovala spíše antisemitská nálada. Poláci v době polského státu údajně hlásali:

---

¹ BÖHLER, J., *Zbrodnie Wehrmachtu w Polsce. Kraków*, Znak, 2009, ISBN 3-596-16307-2, s. 259-260.

² VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II (1914-1945)*, reedice pro elektronické vydání, s. 67.

³ Tamtéž, s. 69.

⁴ Na případu Anny Maršové se shoduje několik pamětníků. Případ je podrobněji popsán v další kapitole. Nicméně přesná data ohledně její deportace nejsou objasněna. Dostupné paměti k tématu: Paměti Boleslava Štěpánka dostupné ke dni 21. 3. 2016 na webové stránce

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/652/#cs_652, Paměti Václava Hrdličky, dostupné na ke dni 21. 3.

2016 na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2132/#cs_2132, Paměti Slavěny Drvotové, rukopis.

⁵ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 67-71.

⁶ Paměti Josefa Kučery, dostupné ke dni 21. 3. 2016 na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/468/#cs_468.

„Nekupuj u žida, kupuj u křesťana!“⁷

Případů volyňských Čechů během vysídlování bylo také mnoho. Jaroslav Vaculík v publikaci *Dějiny volyňských Čechů II, (1914-1945)*, uvádí kromě 200 tisíc Poláků a dalších národností řádově v desítkách tisíc několik tisíc Němců, Litevců, Rusů a Čechů.⁸ Přímou z Teremna a Lypyn si však žádného takového odsunu nejsem vědom, žádná publikace ani pamětník případy odsunů neuvádí.

Řada pamětníků ale vypovídá o zatčení a následném transportu některých příbuzných do pracovních táborů. Tím pádem tyto události ztížily i život teremenským a lypynským Čechům, kteří se ocitli ve sféře strachu a nejistoty, neboť nikdo nevěděl, jestli jeho den nebude poslední dnem v jeho domově s blízkými. Vystaly i morální povinnosti pomoci blízkým a příbuzným, na jejichž bedrech se nyní soustředila péče o oslabená hospodářství. Navíc byli stále všichni čeští hospodáři povinni dodávat jídlo, krmivo atd.⁹

Například příbuzní Boleslava Štěpánka, který žil v Teremně, tedy strýc Alexandr Pyšl a sestřenic Boleslava Štěpánka, Elizabet Golková byli údajně odsouzeni za vykořisťování pracujícího lidu a deportováni do pracovního tábora v Kazachstánu. Právě takto to ve svých pamětech uvádí Boleslav Štěpánek:

„Důvodem k jejich odsouzení a uvěznění bylo to, že strýc kvůli svému vysokému věku a pracovní neschopnosti na polní práce najímal pomocníky.“

Strýc Alexandr podle pana Štěpánka v táboře zemřel a sestřenic Elizabet Golková se vrátila až po třech letech.¹⁰

Mezi odsunutými volyňskými Němci byla řada pozdějších říšských občanů, kteří se navraceli zpět do říše. Roku 1940 se téměř tisícovka volyňských Němců dostavila do Ústí nad Labem. Tito Němci byli později usídleni na Ústecku a Litoměřicku.¹¹

Pro volyňské Čechy vystala i pracovní povinnost při stavění opěrných a obranných vojenských objektů, například letišť a základen, posilujících novou západní hranici. Češi byli také nuceni poskytovat vozatajské služby. Většina mužů ve vojenském věku, kteří splňovali podmínky pro zařazení do ozbrojených složek, podstoupili regulérní šestiměsíční výcvik v Žitomiru. Poté byli zařazení do místní domobrany.¹²

Pracovní nároky byly na volyňské Čechy také velmi vysoké. Například při práci v lese byl každý dělník povinen nařezat a naštípat 10 metrů dřeva týdně. Dělníci z Teremna byli nuceni spát v lese i v zimě. Za sebemenší prohřešek následovaly nemilosrdné tresty, potrestáním byl většinou transport do pracovního tábora, mnohdy i tisíce kilometrů vzdáleného.¹³

⁷ Citát pochází z tohoto pramene: Paměti Václava Hrdličky, dostupné ke dni 21. 3. 2016 na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2132/#cs_2132.

⁸ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 69.

⁹ DOLEČEK, J., *Popraviště aneb zpověď volyňského Čecha*, Český Těšín, Toužimský a Moravec 2014, ISBN 978-80-7264-148-2, s. 52.

¹⁰ Paměti Boleslava Štěpánka dostupné ke dni 21. 3. 2016 na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/652/#cs_652.

¹¹ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 69.

¹² Tamtéž s. 71.

¹³ Obavy z deportování do pracovních táborů vyplývají takřka z každé výpovědi pamětníků, kteří se o období 1939-1941 zmiňují. Na poli odborné literatury podrobněji zde: VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II (1914-*

V atmosféře trvajících strachu z deportace, uvěznění nebo z jiných trestů se lidé navzájem začali udávat. Například Karel Štěpánek z Teremna byl obviněn z nedovoleného přechovávání zbraní. Nicméně v tomto případě nakonec nedošlo k nejhoršímu. Po měsíčním vyslýchání ze strany NKVD byl Karel Štěpánek propuštěn.¹⁴

Všichni členové rodiny Štěpánkových byli muzikanti. Díky tomu byli občas osvobozeni od náročné fyzické práce, neboť se na ně vztahovala povinnost hrát na různých akcích pro sovětské vojáky a stranické představitele. Takto na hudební vystoupení vzpomínal Karel Štěpánek ve svých pamětech:

„To jsme hráli na jevišti a museli tam Ukrajinci chodit poslouchat. Museli. Osvětový důstojník je přinutil. Když tam nepřišel, tak chodili pro ně a přiváděli je. Oni tam nechtěli.“¹⁵

Předsedy a tajemníky v bolševických úředních aparátech bývali obvykle Ukrajinci. Nežádka došlo k případům, kdy byli tito straničtí funkcionáři přes noc zavražděni. Docházelo tedy k pomstám na jednotlivcích, kteří kolaborovali s novým režimem.

„Pak jsme hrávali s vojenským orchestrem na různých místech.“ Vzpomíná Karel Štěpánek. Mezi vystoupeními muzikanty převáželi na vozech chráněnými vojáky s automatickými zbraněmi. Bezpečnostní situace se radikálně zhoršila.¹⁶

Ve školství nastaly také změny. Děti musely přestupovat na sovětskou desetiletku, kde se vyučovalo v ruském jazyce. Dalším povinným jazykem byla němčina. Obdobnou brannou výchovou jako v období polské vlády byly v desetiletce české děti také nuceny podstupovat.¹⁷

Nakonec se celá rodina Štěpánkových ocitla na seznamu transportovaných lidí, neboť odmítli vstoupit do kolchozů. Tento transport se nakonec neuskutečnil, neboť za krátký čas nacistické Německo napadlo Sovětský svaz a Volyň se v následujících letech ocitla ve sféře německé okupace.¹⁸

Již za sovětské okupace Češi v Teremně údajně tajně poslouchali zahraniční rozhlas. Josef Kučera se tak jako jeden z prvních obyvatel Teremna v červnu 1941 dozvěděl o tom, že německé vojsko napadlo Sovětský svaz.

„V půl páté v noci už bombardovali naši vesnici. Než jsme si zvykli na život ve městě za Sovětů, už jsme byli napadeni Německem.“¹⁹

I když bylo období 1939-1941 velice vypjatým, lze klasifikovat jako spíše období přechodné.

1945), s. 72-83.

¹⁴ Paměti Boleslava Štěpánka dostupné ke dni 21. 3. 2016 na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/652/#cs_652.

¹⁵ Tamtéž. Podobně o stejných bezpečnostních podmínkách a všeobecně o situaci a o povinnostech muzikantů z řad volyňských Čechů, vypovídají i pamětníci-muzikanti z jiných vesnic.

¹⁶ Paměti Karla Štěpánka, dostupné ke dni 12. 4. 2016 na webové stránce <http://www.pametnaroda.cz/story/stepanek-karel-1907-535>.

¹⁷ Česká matice školská, Sdružení Cechu Matice Volynska, Lutsk, PVD Tverdinj 2008, ISBN 978-966-2115-05-5, s 27- 32.

¹⁸ Paměti Boleslava Štěpánka dostupné ke dni 21. 3. 2016 na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/652/#cs_652, Paměti Karla Štěpánka, dostupné ke dni 12. 4. 2016 na webové stránce <http://www.pametnaroda.cz/story/stepanek-karel-1907-535>.

¹⁹ Tamtéž.

Napadení Sovětského svazu Německem

Napadení SSSR nacistickým Německem proběhlo bez předchozího vyhlášení války. Sovětský svaz byl uvřazen do války dne 22. 6. 1941, v nejkratší noci v roce, čehož využilo německé velení při bleskové válce.¹ Sověti měli ke dni 13. 6. v celém západním území k dispozici 170 divizí.²

Zásadním faktorem bleskové války hlavně na západní Volyni byla skutečnost, že sovětsí vojáci nasazení v Lutsku a vlastně v celém západním Sovětském svazu do poslední chvíle nevěřili, že na ně útočí Němci.³ O to byl německý postup snadnější a jednoznačnější. Lutsk byl obsazen 24. 6. německým 12. tankovým sborem.⁴ Sovětské jednotky reagovaly poměrně rychle a k německým agresorům přichází z města Vladimir Volynskij 22. mechanizovaný sbor k neúspěšné protiofenzívě. Ke dni 25. 6. je Lutsk opět zcela obsazen dvěma německými divizemi, třináctou a čtrnáctou tankovou.⁵

Letecké bombardování Lutsku začalo v neděli ráno dne 22.6. *„Věděli jsme, že to jsou cizí letadla podle zvuku a podle toho, jak nalétávala na ulici, kde nebyla žádná protiletecká obrana. Němci likvidovali celou ulici až do města.“*⁶

V neděli 22. 6. přišel za několika teremenskými mladíky, Vladimírem Frosem, Václavem Štěpánkem a dalšími sovětský úředník. Mladíci byli až do napadení Sovětského svazu v základní vojenské přípravě, a tak sovětský úředník prohlásil:

"Tak hoši, musíme jít a něco udělat."

Vyrazili v malé skupince k lutskému letišti, na kterém se seskupovaly přistávající německé stíhačky. Po setmění dle instrukcí úředníka začali na letištní travnaté ploše kopat táhlé zákopy. Po dokonání práce z letiště rychle zmizeli. Po přeskupení německých letounů bf 109 Messerschmitt, se letadla rozjela k dalšímu letu, v typické stíhací vzletové formaci za sebou. Mezi letadly byly tedy velmi malé vzdálenosti a krátké časové intervaly následného vzletnutí. Avšak na letišti hned první letoun podvozkem najel do vykopaného zákopu a po ulomení podvozku byl vyřazen. Dva piloty za prvním letadlem potkal stejný osud. Navíc, neboť ani v messerschmittech neměli jak zabrzdít, narazili do svého předního souseda. A tak se stalo, že několik volyňských Čechů s lopatami v rukou, mělo na svědomí tři německá stíhací letadla v druhý den války.⁷

Ve starém Teremně čelili sovětsí pěšáci útoku německé těžké techniky, která náležela německému 12. tankovému sboru.⁸ Zoufalý útok Sovětů skončil naprostým masakrem, mrtvá

---

¹ CRAWFORD, S., *Východní fronta den za dnem 1941-1945*, Praha, Naše vojsko, 2012, ISBN 978-80-206-1301-1, s. 31-55.

² Tamtéž.

³ WINCHESTER, Ch., *Hitlerova válka v Rusku 1941-1945*, Praha, Computer Press, 2005.

⁴ CRAWFORD, S., *Východní fronta den za dnem 1941-1945*, s. 31-45.

⁵ Tamtéž, s. 32-41.

⁶ Paměti Josefa Kozáka, dostupné na Paměti národa, dostupné na webové stránce ke dni 21. 3. 2016 http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/729/#cs_729, srov.: Podle ústního sdělení Slavěny Drvotové, 20. 12. 2014.

⁷ Paměti Vladimíra Frose, dostupné na webové stránce: http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/885/#cs_885, stav ke dni 21. 3. 2016, srov.: Paměti Václava Štěpánka, dostupné na paměti národa.

⁸ CRAWFORD, S., *Východní fronta den za dnem 1941-1945*, s. 31-55.

těla se válela po polích ještě několik týdnů po bitvě. Padlé sovětské vojáky pohřbívalo místní obyvatelstvo a na pomoc jim ještě němečtí vojáci nahnali židy z Lutsku.⁹ V těchto podmínkách během pohřbívání padlých a likvidování vzniklých škod propukla nákaza tyfu. Později na něj několik obyvatel zemřelo.¹⁰

Dne 27. 6. dorazily německé jednotky do Lypyn. Nakrátko se usadily a provedly očistu. Poté se němečtí vojáci stáhli, aby byli vystřídáni a nakrátko zavládl klid. Stále byly ale prováděny hloubkové nálety střemhlavých bombardérů Stuka a stíhaček. Ty likvidovaly pozemní cíle sovětského vojska.¹¹

O den později se německé pozemní jednotky vrátily a dělaly průzkum, zda se zde stále vyskytují sověšští vojáci. Na cestě mezi staveními Mlejnkových a Košťálových na ně Sověti vystřelili. V tu chvíli k Němcům vyjelo pancéřové auto, ti do něj naskočili a strhl se boj. Sověti vyšli z lesů, šli přes pole obilím a útočili. Dokonce jim prý velitel řekl, že "*útočí na Berlín.*"¹² Patrně tedy sověšští vojáci bojující v létě 1941 na západní Volyni pocházeli z dalekého Ruska. Před hospodářství Kozákových přijel německý tank a další těžká technika. Rodina Kozákových a další sousedé se před nebezpečím ukryli do sklepa. Výsledkem této "Lypynské bitvy" byla jasná porážka Sovětů a shoření většiny stavení rodiny Kozákových. Zbylo jim jen spodní patro domu, vše ostatní, včetně chléva, včetně dobytka a stodoly shořelo. Po přenocování v Lutsku se nazítří vrátili odklízet zničené stavení. Následovala provizorní oprava za použití klád a zhotovením doškové střechy.¹³

Příchod Němců znamenal i pro řadu Čechů značnou úlevu, alespoň zpočátku, neboť řada z nich byla na seznamu kulaků, kteří měli být dříve či později deportováni na Sibiř.¹⁴ Ještě před ofenzívou měli němečtí důstojníci a funkcionáři k dispozici seznamy komunistů, kteří byli považováni za škodnou.¹⁵ Hlavním zájmem nacistických funkcionářů, kteří tyto seznamy vyhotovovali, byla eliminace politických komisařů. Rozkaz k jejich bezpodmínečnému zabití byl vydán již 6. 6. 1941 maršálem Keitelem.¹⁶ Dále na seznamu byli zejména Ukrajinci, kteří vedli kolchozy. Popravování, respektive vraždění těchto osob bylo vykonáváno už čtyři dny po začátku okupace.¹⁷

---

⁹ Paměti Josefa Kozáka, dostupné na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/729/#cs_729, ke dni 21. 3. 2016. srov.: Paměti Josefa Kučery, dostupné na paměti národa.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Paměti Josefa Kozáka, dostupné na Paměti národa, dostupné na webové stránce ke dni 21. 3. 2016 http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/729/#cs_729, srov.: Podle ústního sdělení Slavěny Drvotové, 20. 12. 2014.

¹² Tamtéž.

¹³ Paměti Josefa Kozáka, dostupné na Paměti národa, dostupné na webové stránce ke dni 21. 3. 2016 http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/729/#cs_729, srov.: Podle ústního sdělení Slavěny Drvotové, 20. 12. 2014. Obecně k válečným zónám východní fronty vypovídají volyňští pamětníci velice často o hloubkových náletech německých letců, přičemž jsou tyto zkušenosti líčeny jako velice intenzivní zážitek.

¹⁴ Tamtéž. V případě deportace Anny Maršové, statkářky z Lypyn se ve dvou uvedených pamětnických výpovědích liší pouze návrat Maršové zpět do Lypyn. Slavěna Drvotová ve výpovědi i ve svých rukopisných pamětech uvádí, že si není vědoma, zda se Anna Maršová vrátila zpět na Volyň. Naopak Josef Kozák uvádí návrat Maršové do Lypyn roku 1945. Další pamětník Josef Kučera se o Maršové také zmiňuje, podle něj po návratu na Volyň již zůstala v Lypynech. Do Československa nereemigrovala.

¹⁵ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II (1914-1945)*, reedice pro elektronické vydání, s. 72.

¹⁶ CRAWFORD, S., *Východní fronta den za dnem 1941-1945*, s. 26-35.

¹⁷ Paměti Václava Hrdličky, dostupné na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2132/#cs_2132, ke dni 21. 3. 2016. O předem připraveném seznamu volyňských komunistů určených k eliminaci vypovídají i jiní pamětníci ze skupiny volyňských Čechů, seznam se tedy týkal celé Volyně plošně. Ve shodě s publikací J. Vaculíka, *Dějiny volyňských Čechů*

Vesměř antisemitská nálada v ukrajinském obyvatelstvu během německé okupace usnadnila Němcům práci. Ještě před vznikem komisariátu s centrem v Rovně (1. 9. 1941) již bylo zařízeno zabití nebo deportace většiny Židů.¹⁸

II. Díl, (1914-1945), uvádí Václav Hrdlička právě toto tvrzení o kolchozech v Teremně.

¹⁸ CRAWFORD, S., *Východní fronta den za dnem 1941-1945*, s. 55-73.

Odbojová organizace Blaník

Odbojová organizace Blaník sehrála na východní frontě zásadní roli pro formování 1. československé brigády. Ilegální publikace *Hlasatel* se zasloužila o hromadný vstup volyňských Čechů do československé armády. Poté se Volyň stala páteří dalšího zásobování zejména pro československé vojsko. Do té doby organizace rozšiřovala národní povědomí, šířila informace z Londýna i z Moskvy, a díky tomu se pro volyňské Čechy stala kontrastem k nacistické propagaci a všeobecnému tlaku.¹

Česká odbojová organizace Blaník vznikla nedlouho po začátku německé invaze. Ke dni 6. 7. 1941 již předáci Blaníku stanovili hlavní cíle organizace. Mezi cíle patřila hlavně informační struktura, jejímž jádrem bylo vytvoření bezpečnostní skupiny, která zajišťovala utajení činnosti členů, šíření informací a zabezpečovala účast jednotlivých odbojářů. To v praxi znamenalo, že tato bezpečnostní skupina vybírala a prověřovala nové členy skupiny Blaník. Další součástí nejen informační, ale také výkonné sítě odbojářů, byly spojky. Na počátku roku 1943 již organizace čítala 37 spojek na různých lokalitách.² Pan Josef Kučera původem z Teremna vzpomíná:

"Předávaly se informace, abychom věděli, jak to vypadá. Měli jsme zprávy, hlavně se poslouchal Londýn. To jsem tehdy chodil ke známým, tenkrát byly dva nebo tři rozhlasové přijímače ve vesnici, ne víc. Jeden druhému jsme tak podávali zprávy. Češi si navzájem věřili, a nikdo by nikoho neprozradil".³

Josef Kučera se k Blaníku dostal přes kamaráda Lišku, učitele z Teremna. Většina českých vesnic na někdejší západní Volyni měla jednu nebo dvě spojky z organizace Blaník.

Při manipulaci s rádií vyvstával zásadní problém v získávání zdrojů elektrického proudu. V Lypynech ani v Teremně během druhé světové války nebyla pravidelná elektrifikace. Radia byla poháněna bateriemi. Mladý Josef Kučera tak sháněl baterie od německých vojáků, a odůvodňoval to tím, že není jak svítit.⁴

Úkolem členů Blaníku mimo získávání informací o dislokacích a pohybu německých vojsk a činnosti okupačních úřadů byla také pomoc perzekuovaným osobám Židům, nebo sovětským aktivistům, kteří zůstali v týlu nepřítele. Těm se snažily spojky a další organizátoři pomoci, například doporučením, kam se uchýlit. Výkonná činnost odbojové sítě se orientovala na získávání a shromažďování zbraní. Čeští odbojáři směňovali samohonku slaninu nebo zlato za zbraně se členy UPA.⁵ V roce 1943, kdy aktivita nacionalistických i dalších skupin došla do extrémů, se počala formovat domobrana českých vesnic.⁶

---

¹ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II. Díl (1914-1945)*, Brno, 1998, reedice pro elektronické vydání, s. 75. Obecné téma protifašistického odboje je zpracováno v druhé části této publikace: HOFMAN, J., ŠIRC, V., VACULÍK, J., *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*, ČSBS, Hradil Jiří Hofman, 1999, ISBN 80-7005-036-5, 438 s.

² DUFEK, V., *Doplňky k dějinám volyňských Čechů I. (Protiněmecký odboj, Blaník, mírový život)*, SČVP, 2003, ISBN 80-903164-0-9, 174 s.

³ Paměti Josefa Kučery, dostupné na webové stránce http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/468/#cs_468, ke dni 21. 3. 2016.

⁴ Tamtéž.

⁵ ŠULGA, Svitlana, *Blaník-antifašistická organizace volyňských Čechů*, elektronická verze s. 6-9.

⁶ HOFMAN, J., ŠIRC, V., VACULÍK, J., *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*, ČSBS, Hradil Jiří Hofman, s. 346-388.

Samotný Blaník měl na podzim k dispozici více než 400 pušek, 400 pistolí, ruční granáty i kulomety. Tyto zbraně byly zpravidla využity k vybavování domobrany. Ta se v několika vesnicích osvědčila, došlo k mnoha střetům s UPA, vojsky osy a jejími zbytky, tedy v tomto případě s maďarskými dezertéry a s jinými loupežnými bandami, které sestávaly z různých trestanců, uprchlíků, zločinců a dezertérů.⁷

Na jaře roku 1942 vyvstala povinnost pro ročníky 1923-1925 k totálnímu nasazení. Část těchto ročníků se uchýlila k útěku do lesů, kde se skrývaly, nebo se přidaly k nějaké ozbrojené skupině.⁸ To však nebylo možné samo sebou, neboť tato možnost připadla v úvahu pouze pokud některá z bojujících skupin, buďto Armija krajowa nebo UPA vyžadovala do svých řad člověka se specifickými schopnostmi potřebného oboru, kterými byli někteří řemeslníci a lékaři.⁹

Do určité podoby odbojových aktivit byli zapojeni i někteří duchovní. Ti například změnili datum narození v matrice, aby se tak zabránilo deportaci určité osoby na totální nasazení.¹⁰

Roku 1943 členové organizace Blaník projevují touhu pro návrat do staré vlasti. Prezentace myšlenky repatriace byla vyslovena v publikaci *Hlasatel*, č. 9, r. 1943. Pochopitelně článek v *Hlasateli* přepokládal vítězství nad Německem a následné vysídlení početné německé menšiny z českých zemí, potažmo z oblastí, které měli později volyňští Češi osídlit.¹¹

Po poválečné reemigraci volyňských Čechů získali někdejší členové odbojové organizace Blaník nárok k vlastnímu politicko-sociálnímu statusu, nesoucím oficiální právní název "Československý partyzán."¹²

Vyhrocené postavení a zásahy výborně organizovaných ukrajinských nacionalistických skupin si postupem času vynutily ochranná a obranná opatření ze strany všech potenciálních obětí. Složitá situace na celé Volyni, kdy se střetávaly četné ozbrojené skupiny různých národností a různých ideologických cílů postupně stoupala na závažnosti. Česká menšina v čase těchto bojů zůstávala povětšinou neutrální.¹³

V roce 1943 před průchodem druhé východní fronty na Volyni existovalo dvojvládní. Přes den vládli nacisté, v noci ukrajinští nacionalisté. Kromě sabotáží a lehkých bojových střetů s Němci a jejich satelitními oddíly byl hlavním středem terče útoků polský element.¹⁴ Kromě jiných sporů zde přišlo na řadu i vyřizování účtů mezi Poláky a Ukrajinci. Polské odvety měly posléze stejnou tvář jako vyhlazovací akce ukrajinských nacionalistů. Hromadné čistky z takřka všech bojujících stran měly za následek desetitisíce mrtvých z řad polské i ukrajinské

⁷ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II. (1914-1945)*, s. 72-73, s. 77.

⁸ Tamtéž, s. 72-73, s. 77.

⁹ K tématu se zmiňují odborníci Jan Rychlík a Eduard Stehlík, prostřednictvím pořadu české televize Historie CS, Banderovci. Dostupné ke dni 25. 4. 2016 na on-line archivu České Televize, na adrese: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/210452801400023-banderovci/>.

¹⁰ DUFEK, V., *Doplňky k dějinám volyňských Čechů I.* (Protiněmecký odboj, Blaník, mírový život), SČVP, 2003, s. 40-

¹¹ Periodikum *Hlasatel*, č. 9, 11/1943.

¹² *Sborník z Archivu Bezpečnostních složek*, 2008/6, Archivní fond 308, Dále jen SzABS, 2008/6, ISBN 978-80-87211-19-9, s. 367-379.

¹³ Jedna z publikací českých autorů, která se zabývá ukrajinským ultranacionalismem, působením UPA na Volyni a později i v Československu: KAUCKÝ, F., *Ve znamení trojzubce*, Naše vojsko, 1965, ISBN 28-160-65, s. 46-57.

¹⁴ Tamtéž, s. 20-33.

národnosti.¹⁵

Většina zásahů proti Polákům ze strany ukrajinských radikálů proběhla ve dnech 10. -15. července. Během července, takřka až do konce poválečného řádění Banderovců, se k polským sebeobranám opěrným bodům uchýlovali civilisté polské národnosti, kteří se skrývali a podporovali polské partyzány.¹⁶ Kooperací polských obranných skupin postupně vznikaly další militarizované sbory, které nabývaly do počtu během průchodu druhé fronty, a poté i nadále sváděly úporné boje zejména proti útvarům UPA.¹⁷

A tak na Volyni převládala anarchie. Působili zde příslušníci spojeneckých satelitních vojsk Německa, hlavně Maďaři, sověští a polští partyzáni, UPA a také nezávislé oddíly složené z dezertérů všech armád. Všechny tyto útvary, nehledě na to, jak dobře či špatně byly organizovány, se živily na úkor volyňských vesnic, českých, ukrajinských i polských¹⁸. Je však třeba zmínit, že ne vždy utrpěly volyňské vesnice naturální ztráty použitím násilí ze strany různých ozbrojených skupin, některé militarizované skupiny si získaly v mnohých vesnicích respekt a podporu.¹⁹

Přesto však činnost UPA a kooperačních orgánů je dodnes z pohledu Ukrajinců nejednoznačná a hodnocení rozporuplné. Organizace Stepana Bandery a jeho spolubojovníci za nezávislost Ukrajiny ve vlasteneckém boji spáchali mnoho zločinů, přímo či nepřímo, ať už odůvodněných válečnými záměry, nebo jakkoli jinak. Mezi jejich oběti se přičítá i 376 českých životů, mužů i žen.²⁰

Vedle Lypyn se nacházela obec Rožanka, obydlená výhradně Poláky. Roku 1943 byla tato vesnice Banderovci zmasakrována a vypálena. Stalo se tak během některé z červencových nocí roku 1943.²¹ Lze předpokládat, že se vypálení Rožanky odehrálo mezi 10. -15. červencem. Mezi oběťmi nájezdu nacionalistů byly muži, ženy i děti. Byli ubodáni, oběšeni, udušeni, utopeni ve studni, usmýkáni koňmi, zastřeleni či upáleni zaživa. Záře plamenů byla té noci údajně tak intenzivní, že se obyvatelé Lypyn báli, aby jim také jejich stavení od žáru nechytila a započali vytažovat ven všechny movité věci.²²

---

¹⁵ Mezinárodně uznávané počty obětí se mnohdy poněkud liší. Pravděpodobně doposud nelze stanovit počty obětí s orientační přesností v tisících. Je ale jisté, že v tomto občanském konfliktu na straně polských civilistů došlo k větším ztrátám než na straně Ukrajinských civilistů.

¹⁶ SYRUČEK, M.; *Banderovci-hrdinové, nebo bandité?*, Praha, 2008, ISBN 978-80-7250-433-6, s. 76-79.

¹⁷ KAUCKÝ, F.; *Ve znamení trojzubce*, s. 47-65.

¹⁸ Tamtéž, s. 54-60.

¹⁹ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II. (1914-1945)*, s. 58-61.

²⁰ Historie CS, Banderovci, televizní dokument, dostupný na on-line archivu České Televize, na adrese: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/210452801400023-banderovci/>, srov., Fiala, J.; *Zpráva o akci B*, Praha 1994., srov.: Banderovci, dokument české televize, 2010., dostupný na webové stránce, <https://www.youtube.com/watch?v=kJOjbxm5REU>. Eduard Stehlík zde uvádí počet okolo 370-ti českých obětí, Jaroslav Vaculík konstantně uvádí celkem 376 obětí. J. Fiala v publikaci *Zpráva o Akci B* uvádí 300 českých obětí, podrobněji zde: FIALA, J., *Zpráva o Akci B*, Vyšehrad, 1994, ISBN 80-7021-066-4, s. 44.

²¹ V české literatuře jsem žádnou zmínku o zničené polské vesnici Rožanka žádnou zmínku nenašel. Naopak ve svědeckém vyprávění a rukopisu *Paměti Slavěny Drvotové*, je celkem podrobně líčen požár Rožanky a zážitek následného objevení vyvražděného obyvatelstva, zničené, vyrabované a spálené vesnice. O někdejší existenci Rožanky se zmiňuje například tato webová stránka: <http://www.kresy.co.uk/wolynlistofvillages.html>. Jedná se zde o soupis vesnic v lutské oblasti. Podrobný obsah k tématu polských obětí Ukrajinského ultranacionalismu v roce 1943 se nachází na webové adrese <http://wolyn1943.pl>.

Téma práce se ale týká Čechů. Proto jsem se případem Rožanky ani jiných polských vesnic podrobněji nezabýval.

²² O vesnici Rožanka v Lublinské oblasti se zmiňuje Wolfgang Curilla v publikaci *Der Judenmord in Polen und*

Jedním z produktů mnoha volyňských hospodářství byla kořalka zvaná samohonka. Většina českých hospodářství měla pro výrobu této lihoviny palírnu, včetně rodiny Hokešových. Při požáru Rožanky tak byl komplex kolony na samohonku jedním z prvních objektů, který byl vynášen ven.²³

Na druhé straně se započala zvedat i vlna polských odvet a represálií. Podobně jako ozbrojené zásahy ukrajinských radikálů i polské odvety způsobily smrt několika tisíc ukrajinských civilistů. Tyto odvetné čistky měly postupem času stejnou tvář jako zásahy Banderovců. Nicméně počet civilních obětí polských zásahů byl výrazně menších, oběti ukrajinského boje za nezávislost a etnickou „čistotu“ západní Ukrajiny v řadách Poláků čítají okolo 35 tisíc.²⁴ Mezi ukrajinskými nacionalisty a polskými partyzány, kteří se považovali za útvar zvaný Armija krajowa, probíhaly nekompromisní střety. Tento zápas vyvrcholil v bezprostřední občanskou válku. Na Volyni a takřka v celém okupovaném Polsku fungovala polská partyzánská organizace Armija Krajowa zcela samostatně, na rozdíl od sovětských partyzánů, kteří byli organizováni přímo z Moskvy.²⁵

Domobrana organizovaná v českých vesnicích měla své zárodky v letech 1942 a 1943, kdy v oblasti Volyně již působily paradesantní sovětské oddíly a bezvládní již pro jednotlivé zemědělské osady přinášelo pouze právo silnějšího.²⁶ Partyzáni postupně některé tyto vesnice vyzbrojovali a dávali cenné rady ohledně obrany.²⁷ Rovněž při posunu východní fronty směrem na západ, se rozrůstala spolupráce i se sovětskými partyzány, kteří již měli v guerillové válce četné zkušenosti, stejně jako UPA či AK.

Během nocí v roce 1943 měli Němci pod kontrolou pouze větší města a frekventovanější dopravní komunikace. To, co bylo dál od centrální správy a vojenských objektů, bylo v noci na pospas teroru OUN. Někteří polští rolníci tak na noc prchali z vesnic do Lutsku, kde byli pod ochranou Němců.²⁸ Na podzim stejného roku bezvládní dosahovalo nejhorších rozměrů. Hospodářská sabotáž před nelibým vydáváním naturálních dávek nabývala na intenzitě a počtech. Volyňští hospodáři vyvíjeli vlastní systém tajných skrýší, určených k uchování trvanlivých potravin, oděvů a obilí.²⁹

Během války již nebyly k dostání průmyslové výrobky, všechno potřebné si museli čeští obyvatelé vyrábět sami, včetně kuchyňského nádobí, mouky, krup, mýdla, vlny a plátna. České hospodaření se tak vrátilo k původnímu autarknímu hospodaření.³⁰

---

die Deutsche Ordnungspolizei 1939-1945, v souvislosti s hlášením ze dne 16. 10. 1943, o uzavření oblasti Rožanka za účelem deportace do tábora Sobibor. Podrobněji v CURILLA, W., *Der Judenmord in Polen und die Deutsche Ordnungspolizei 1939-1945*, vydal Ferdinand Schöningh, Paderborn, 2011, E-book ISBN 978-3-657-77043-4, s. 762.

²³ Paměti Slavěny Drvotové.

²⁴ MOTYKA, G., *Od rzezi wolyńskiej do akcji „Wisła” : konflikt polsko-ukraiński 1943–1947*. Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2011, ISBN 978-83-08-04576-3, s. 447.

²⁵ Pilikowski, J., *Szkolny słownik historii Polski*, Zielona Sowa, 2003, ISBN 83-7389-124-2, s. 15

²⁶ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 9,76.

²⁷ Tamtéž, s. 77.

²⁸ Historie CS, Banderovci, televizní dokument, dostupný na on-line archivu České Televize, na adrese: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/210452801400023-banderovci/>, o podobných preventivních útěcích průběžně vypovídají i pamětníci z řad volyňských Čechů.

²⁹ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 74.

³⁰ Tamtéž, s. 73.

Likvidace jednotek UPA

Záškodnická činnost Ukrajinské povstalecké armády přinesla úlevu některým ukrajinským rolníkům, neboť roku 1943 se ukrajinským povstalcům podařilo zabránit odvodu celkem 75% kontingentů odváděných Němci na úkor místních hospodářství. Příslušníci UPA působili německým jednotkám různé sabotáže, nebo je přímo napadali.¹ V řadě vesnic si tak UPA získala respekt a podporu. Stinnou stránkou boje za nezávislou Ukrajinu bylo vyvražďování polské menšiny na Volyni. Polská Armija Krajowa zahájila odvetné akce obdobně krvavého charakteru. Po druhém příchodu Sovětů na Volyň se pod velením NKVD zformovaly ozbrojené sbory, které měly za úkol vyhledání a zadržení povstaleckých jednotek. Tyto oddíly byly většinou jednotky o početní síle čtyři čítající okolo 30-ti mužů, kteří byli obvykle ukrajinské a české národnosti. Nově vytvářené oddíly se nazývaly Istrebytelne bataljony.²

Václav Hrdlička, původně občan Teremna, se po zranění v dukelském průsmyku vrátil na Volyň. Po zotavení byl zařazen do jedné z těchto bezpečnostních rot, která měla za úkol pročešávání lesů a dalších oblastí, za účelem lokalizování osob, které byly členy UPA nebo jiných nacionalistických útvarů.³ Václav Hrdlička byl do jedné z těchto rot zařazen jako velitel. Později vzpomínal: „*Střety byly ostré, Banderovci se dost bránili, hodně se střílelo. Někteří z mé roty také zahynuli.*“

Stíhání ukrajinští nacionalisté se skrývali v lesích, ve stodolách, v opuštěných a válkou rozbořených budovách, v jeskyních, ve sklepích i ve skrýších vykopaných v obvodních zdech studní.⁴ „*Asi pět metrů pod povrchem si po straně vykopali skrýš. Nějaká paní, co tam chodila pro vodu, jim pak ve vědru spouštěla jídlo. Ale byli tam i udavači, kteří nám řekli, že tam jsou. Jeden z těch Banderovců se pokusil utéct. Běžel asi kilometr či dva, ale pak ho stejně dostali. Nejprve ho ranili a pak ho dotloukli.*“⁵

---

¹ Číslo 75% uvádí J. Vaculík v knize *Dějiny Volyňských Čechů II (1914-1945)*, reedice pro elektronické vydání, s. 73. Zdroj k udání tohoto čísla se mi nepodařilo dohledat. Pochopitelně se k zabraňování vybírání kontingentů zmiňují i pamětníci z Teremna i Lypyn, ale samozřejmě není možné na základě paměti stanovit ani orientační procentuální počet.

² Název Istrebytelných bataljonů uvádí řada autorů, název těchto oddílů je tedy mezinárodně uznáván. Z polských autorů stojí za zmínku např. G. Hryciuk, s knihou *Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931-1948*, Toruń 2005, ISBN 83-7441-121-X., 256 s. Navzdory podrobnému zpracování tzv. „Akce B“ (likvidace ukrajinských ultranacionalistů na území Československa, napsána někdejší volyňským Čechem J. Fialou) se stěžejní publikace *Zpráva o akci B* vůbec nezmiňuje jmenovitě o Istrebytelných bataljonech. Tzv. „Akce B“ jakožto historické události se ani Istrebytelne bataljony přímo netýkají.

V českém prostředí název není neznámým, pochopitelně mimo jiné o Istrebytelných bataljonech vypovídají i bývalí členové, viz jmenovitě z Teremna *Paměti Václava Hrdličky*, dostupné ke dni 26. 4. 2016 na webové stránce: <http://www.pametnaroda.cz/story/hrdlicka-vaclav-1926-1458>. Název Istrebytelných bataljonů byl např. publikován zde: NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno, Ústav evropské etnologie, 2007, ISBN 978-80-254-0095-1, s. 83. Nicméně termín Istrebytelné bataljony je zde publikován opět na základě orální výpovědi zúčastnivšího se pamětníka.

³ Paměti Václava Hrdličky, dostupné ke dni 26. 4. 2016 na webové stránce:

<http://www.pametnaroda.cz/story/hrdlicka-vaclav-1926-1458>, též Pozůstalost Jaroslava Hokeše (v soukromém vlastnictví, fotografie z období služby J. Hokeše v československé armádě se nalézají v příloze).

⁴ Tamtéž, srov.: Kaucký, F., *Ve znamení trojzubce*, Praha, 1965, ISBN 28-160-65, s. 114. Kniha *Ve znamení trojzubce* se podrobně zabývá technickými záležitostmi, které provázely životy členů kolektivů UPA. Konkrétně tedy uniformy, výstroj, výzbroj, organizaci, hierarchii, zázemí a rozkazy.

⁵ Paměti Václava Hrdličky, dostupné ke dni 26. 4. 2016 na webové stránce:

Rekruti, jež byli povinni nastoupit do „protibanderovských“ složek, byli většinou mladíci od patnácti let.⁶ Starší, zdraví a dospělí muži české národnosti vstoupili většinou do samostatné československé armády. Vstup do armády byl ale mimo jiné limitován také věkem. Vstoupit mohli pouze mladíci starší sedmáct let. Postupně, při cestě sovětské a československé armády do finální destinace, tedy do Československa a až do oficiálního ukončení války v Evropě ke dni 8. 5. 1945, padlo ze samotných Lypyn okolo 20 mužů. Z Teremna padlo minimálně 15 mužů, alespoň z prostudovaných zdrojů mohu potvrdit 15 obětí. Vzhledem k tomu, že Teremno jako obec skýtalo vyšší počet obyvatel, lze předpokládat ještě vyšší číslo padlých v řadách československé armády.⁷

Jaroslav Hokeš, tehdy šestnáctiletý byl tedy roku 1944 povinen nastoupit do bezpečnostního "protibanderovského" sboru. Tehdy ale údajně prohlásil:

*"Než padnout kvůli Banderovcům, radši padnu za svou vlast."*⁸

S těmito slovy odešel společně se svým otcem a starší sestrou Annou do města Kamenc Podoskij k odvodu do československé armády.⁹ U odvodu zatajil svůj skutečný věk, a díky tomu byl jeho věk až do konce života v oficiálních úředních záznamech uváděn mylně.

<http://www.pametnaroda.cz/story/hrdlicka-vaclav-1926-1458>.

⁶ Na tomto tvrzení se shodují pamětníci, kteří se Istrebytelných bataljonech zmiňují. Věk patnáct let uvádějí nejen pamětníci z Teremna a Lypyn, ale lze prohlásit, že jde o univerzální výpověď. Viz. Paměti Václava Hrdličky, Pozůstalost Jaroslava Hokeše.

⁷ Vojenský ústřední archiv (dále pouze VÚA)-Vojenský historický archiv (dále pouze VHA), databáze padlých ve druhé světové válce, dostupná na webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/fallensoldierdatabase>. Databáze VHA uvádí pět padlých z Lypyn, nicméně výpovědi pamětníků se vesměs shodují na tom, že z Lypyn padlo v řadách 3. československé samostatné brigády okolo 20 mužů. Dále v publikaci původně volyňského Čecha, Josefa Rejzka, *Nezradili*, (nakladatelství Rovnost, Brno, 1947. 168 s.) je uvedeno dalších 5 padlých, celkově tedy 10 jmenovitě. Tato kniha má spíše románový charakter, nicméně obsahuje fotografické přílohy a seznamy padlých volyňských Čechů z celkem 86-ti měst a vesnic. Lze tedy poznamenat, že kniha má i nezanedbatelnou faktografickou hodnotu. Počet mezi 10 až 20 padlými Čechy pocházejícími z Lypyn považuji za nejpravděpodobnější. Pamětnické výklady ohledně počtů padlých Čechů z Teremna se poněkud liší. Databáze padlých VHA uvádí 12 padlých, J. Rejzek v publikaci *Nezradili*, uvádí pouze 9. Rejzek ale zaznamenal další jména, která v databázi padlých VHA obsažena nejsou. Doložitelných je tedy 15 případů padlých vojáků z Teremna.

⁸ Pozůstalost Jaroslava Hokeše, Srov.: Paměti Slavěny Drvotové.

⁹ Takřka všichni rekruti z Teremna a Lypyn rukovali roku 1944 ve městě Kaměnc Podolskij, viz VÚA-VHA, Záznam vojáka, dostupný ke dni 24. 4. 2016 na Webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/soldier/5954700>, <http://www.vuapraha.cz/soldier/5954584>.

Účast volyňských Čechů v československé armádě

V létě 1942 byl v Buzuluku zformován československý samostatný prapor. Prapor sestával z Čechů, kteří byli buďto vysídleni z Volyně do kazachstánské oblasti, nebo přešli z Rudé armády.¹⁰ Lze říci, že až do roku 1944 a tedy posunu fronty za Kyjev směrem k Volyni se většina Čechů sloužících v československém praporu nedostala do větších bojů vyjma osvobození Kyjeva, kde se řada z nich vyznamenala. Počty volyňských krajanů v kontrastu se sovětskou mašinerií pochopitelně nebyly nijak hojné ani během roku 1944. Lze tedy říci, že ve srovnání se sovětskou armádou československý prapor do bojových operací nijak zásadně nezasáhl, ačkoli se bojů zapojil. Většina volyňských dobrovolníků české národnosti obvykle sloužila v týlu vojska v materiálním a technickém zabezpečení.¹¹

V roce 1943 byla československá armáda na východní frontě vystrojena britskými uniformami. Aby později ve druhé polovině roku 1944 mohli být vystrojeni všichni příslušníci 1. československé brigády, počaly se šít československé uniformy.¹²

S obsazením Volyně Rudou armádou počala kampaň vedená Ludvíkem Svobodou, která měla za cíl ustavení 1. československého sboru. V únoru 1944 po schválení žádosti Ludvíka Svobody o přemístění československého praporu počal i nábor nových vojáků, respektive počátkem března na základě pokynů rovněž nově ustaveného rovenského československého velitelství.¹³

Na Volyň byli generálem Svobodou vysláni tři osvětoví důstojníci, kteří měli celkem snadný úkol, vysvětlit obecnou situaci a především úkoly československých vojenských útvarů. V podstatě jediným dosavadním informačním zdrojem o československé armádě byl *Hlasatel*, ilegální časopis české odbojové organizace Blaník.¹⁴

Většina bojeschopných mužů a žen z Lypyn a Teremna započala svou vojenskou službu ve městě Kaměnc Podolskij, kde kromě registrace rekrutů probíhaly i lékařské prohlídky a další nezbytné postupy pro přijetí nových příslušníků ozbrojených sil.¹⁵

Celkový počet přihlášených volyňských mužů a žen dosáhl 11 451, služby schopných bylo 10 615, v kategoriích zdravotní klasifikace A a B. Na útvary bylo celkem zařazeno 422 žen. Londýnská exilová vláda ku prospěchu poměrně vysokého počtu přijatých žen vydala dekret, který ženy v armádě zrovnoprávnil.¹⁶

Příkladem ženy z Lypyn sloužící v československém spojovacím praporu je Anna Hokešová, která společně se svým otcem a bratrem narukovala v květnu 1944.¹⁷ Ještě během války se

¹⁰ BÍLEK, J., KRATOCHVÍL J., M., in: LÁNÍK, J., a kol., *Vojenské osobnosti československého odboje 1939-1945*, Praha, Ministerstvo obrany České republiky-Agentura vojenských informací a služeb, 2005, ISBN 80-7278-233-9, s. 150.

¹¹ VÚA-VHA, f. SSSR-VII, Ič. 243, sgn. 5/6/39, 3. čs. sam. brigáda-4. oddělení štábu, jmenné seznamy volyňských Čechů.

¹² VÚA-VHA, Inventář fondu SSSR-IV, 1. čs. Armádní sbor v SSSR-velitelství, s. 103. Dobrovolníci z řad volyňských Čechů dosahovali počtu okolo 12-ti tisíc.

¹³ Tamtéž, s. 103.

¹⁴ Časopis *Hlasatel* byl pochopitelně po celou existenci tzv. Volyňsko-podolského generálního obvodu ilegální. Poté, co byla frontová linie posunuta dále na západ, se na Volyň postupně dostávala i jiná periodika.

¹⁵ VÚA-VHA, f. SSSR-I, velitelství čs. Vojenských jednotek v SSSR, Ič 8, Sgn 3, důvěrná korespondence.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ VÚA-VHA, Databáze příslušníku čs. Jednotek v zahraničí za 2. sv. války, Záznam vojáka, dostupný na

prováděla za svého nadřízeného důstojníka, poručíka Ignáce Gelbu, který ještě během války zahynul. Nikoliv přímým vlivem bojů. Jeho vojáci ho údajně neměli příliš v lásce a vědomi si jeho fobie ze žab, jednu mu podle nastražili do kapsy u blůzy, což způsobilo jeho smrt.¹⁸

Základní výcvik nových československých vojáků probíhal v Rovně pod sovětským vedením. Ten trval jeden týden a poté na základě kvalifikace a dovedností byli všichni zařazeni do jednotlivých útvarů. „*To tam šly celé vesnice. Od nás jsme do Rovna šli dva dny.*“ Vzpomíná jeden z tehdejších teremenských rekrutů Josef Kučera.¹⁹

Jedním z občanů Teremna, který také narukoval do československé armády, byl i Boleslav Štěpánek, který v předchozím civilním zaměstnání pracoval v Lutsku jako veterinární sanitář. A tak tedy po základním výcviku zahájil další etapu své vojenské dráhy opět v Lutsku.²⁰ Jeho jednotka posléze odcestovala do Černovic v Besarábii. Lze předpokládat, že železniční transport, kterým útvar cestoval, v Kaměnci Podolském pojal další české vojenské pasažéry, kteří sem přišli k odvodu a rovněž základnímu výcviku.

Výcvik v Besarábii trval od 20. května do poloviny srpna 1944. Českoslovenští vojáci si během dvou měsíců osvojili dovednosti ve vedení boje a držení pozic v lesích. Učili se stavbě bunkrů z přírodních materiálů, pravidel kopání zákopů a střeleckých okopů. Zde mimo jiné Boleslav Štěpánek absolvoval i zdravotní kurz. Rovněž kromě výcviku vojáci vypomáhali zdejším zemědělcům, u kterých byli řadoví vojáci povětšinou ubytováni ve stodolách.²¹

Zdeněk Damašek byl teremenským občanem, který rovněž prodělal výcvik v Besarábii. Původně sloužil jako muzikant v hudební četě, ale později kvůli doplňování bojových jednotek byl převelen do čety samopalníků. Jeho hudební a velmi bystrý sluch mu jednou pomohl při průzkumu, kdy zpěv německého kulometníka zabránil v postupu do nebezpečí československému tříčlennému průzkumu, který se blížil k německým pozicím.²²

Vladimír Fros odešel v březnu 1944 s několika dalšími dobrovolníky z Teremna do Rovna k odvodní komisi. Mladý Vladimír (*1924) byl přidělen k 1. dělostřeleckému oddílu jako pátrač a pozorovatel, jeho bratr k tankistům. Hned následující den se dělostřelecký 1. oddíl přesouval na západ. Nedaleko Lutsku podstoupili noví příslušníci dělostřeleckého oddílu tzv. krátký frontový kurz, o týden později, kdy již byla frontová linie již téměř měsíc směrem na západ za Lutskem, byl 1. dělostřelecký oddíl nasazen v bojích u města Torčina.²³

---

webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/soldier/5954584>.

¹⁸ VÚA-VHA, Zápis o úmrtí č. 2316/P; kartotéka – Východ; kartotéka padlých – Východ; Seznam padlých a zemřelých 1. čs. spoj. Prap. (3/45), dostupný na webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/soldier/5811777>. Paměti Slavěny Drvotové. Podrobněji jsem se případem nezabýval. Pro sňatky vojaček s vojáky byla ustavena sňatková komise. Podrobněji zde: VÚA-VHA, SSSR-I, velitelství čs. Vojenských jednotek v SSSR, Ič. 8, sgn 3., důvěrná korespondence, čj. 216.

¹⁹ VÚA-VHA, f. SSSR-VII, Ič. 243, sgn. 5/6/39, 3. Čs. Samostatná brigáda, 4. Oddělení štábu, jmenné seznamy volyňských Čechů. Paměti Josefa Kučery, dostupné ke dni 27. 4. 2016, na webové stránce <http://www.pametnaroda.cz/story/kucera-josef-1921-388>.

²⁰ Paměti Boleslava Štěpánka, dostupné ke dni 27. 4. 2016 na webové stránce: <http://www.pametnaroda.cz/story/stepanek-boleslav-1920-751>, srov.: Záznam vojáka, dostupný na webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/soldier/5990936>.

²¹ Paměti Boleslava Štěpánka.

²² Paměti Zdeňka Damaška, dostupné ke dni 27. 4. 2016 na webové stránce: <http://www.pametnaroda.cz/story/damasek-zdenek-1925-1302>.

²³ Paměti Vladimíra Frose, srov.: Záznam vojáka, dostupný na webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/soldier/5989793>, kde dni 12. 4. 2016.

V červnu roku 1944 celý dělostřelecký sbor přesunut k městu Kaměnc Podolskij. Měly být vytvářeny letecké perute. Vladimír Fros se dobrovolně přihlásil k letectvu a na základě výběrového řízení byl poslán společně s ostatními vybranými vojáky do Moskvy, dále na letecké učiliště v Gruzii ve městě Telavi, nesoucí název 21. vojenská letecká škola. Zde se na travnatém letišti učili noví příslušníci letectva ovládat dvoumístná letadla UT-2. Výcvik trval až do února 1945.²⁴

Zakončením výcviku byl skok padákem, již po odborných leteckých zkouškách. Vladimír Fros ve svých pamětech poznamenal, že měl také svůj podíl na zavádění výcviku s padáky během tvorby poválečné československé armády. Nicméně Vladimír Fros se během závěru války do žádné letecké akce nedostal. Létal ve stíhacím letounu LA5 s hvězdicovým motorem, který byl chlazen vzduchem.

Po druhé světové válce bylo v Prostějově zřízeno letecké učiliště, kde byli piloti přeškolení na kořistní techniku. V Havlíčkově Brodě byla založena letecká akademie, která byla následovně přemístěna do Hradce Králové. Vladimír Fros se do ní roku 1946 přihlásil a roku 1948 absolvoval. Poté působil na několika vojenských leteckých útvarech.²⁵

Životopisy Čechů z Teremna a z Lypyn obsahují velmi barvitě střípky vojenské historie, v oblasti účasti volyňských Čechů ve druhé světové válce. V rozsahu zkoumaných pamětnických výkladů, rukopisů a elektronických prepisů se naskytá skutečně široké spektrum sloužících vojáků. Tedy konkrétně, v nasazení Čechů z Teremna a Lypyn se objevili spojaři, radiotelegrafisté, logisticy, členové bojových jednotek, piloti, zdravotníci, dělostřelci, tankisté, průzkumníci, členové štábů i velitelských sborů.²⁶

Situace velitelských sborů při odvozech volyňských Čechů z Lutské oblasti byla komplikovaná, neboť kvalifikovaných důstojníků byl nedostatek. Od února 1944 byli někteří čeští důstojníci a velitelé postupně vysíláni na východní frontu. Teremenský rodák Josef Kučera později vzpomínal:

„Nakonec se nás [do armády] přihlásilo 12 tisíc, ale nebyl důstojnický sbor, takže ti přijížděli z Anglie. Uniformy nám dali až tak za měsíc. To Rusové ani nečekali, že nás bude tolik.“²⁷

Vstup do československé armády se stal takřka věcí samozřejmosti. Pokud někdo z jakýchkoli důvodů vstoupit nemohl, bylo to považováno za zásadní problém, jako nesplnění závazků a povinností k vlasti. Josef Kučera například uvádí kamaráda, který neviděl na jedno oko. Hrozila mu tedy zdravotní klasifikace „neschopen“. Nicméně další průběh této záležitosti popisoval pan Kučera takto:

„...A on začal brečet, že on doma nebude. A co umíš? Ptal jsem se ho. Opravovat auta. Ale nikdy to nedělal. Pak se ale vypracoval, že tam dělal mistra. Z radosti, že mohl jít do armády.“²⁸

---

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ VÚA-VHA, f. SSSR-VII, ič. 243, sgn. 5/6/39, 3. čs. Samostatná brigáda, 4. oddělení štábu, jmenné seznamy volyňských Čechů.

²⁷ Paměti Josefa Kučery, dostupné ke dni 27. 4. 2016, na webové stránce <http://www.pametnaroda.cz/story/kucera-josef-1921-388>.

²⁸ Tamtéž.

Poválečná situace v Lypynech a Teremně

V únoru roku 1944 započalo sovětské dělostřelecké, letecké i raketové ostřelování Lutsku. Po vyhnání německých jednotek z města se frontová linie dále přesunula k městu Torčín, kde probíhaly další těžké boje.¹

V Lypynech byl zřízen štáb přítomné sovětské brigády. Velitel brigády bydlel dočasně u rodiny Kozákových, kde s panem Antonínem Kozákem ve volných chvílích hrál karty, což bylo obvyklým způsobem trávení volného času v týlu sovětské armády.² Přirozeně, brzy po příchodu sovětského vojska do Lypyn byli mnoha hospodářům zabaveni koně ve prospěch vojska. V jiném případě byla na hospodářích vynuována vozatajská služba, tedy logistické práce civilního obyvatelstva. Tato povinnost setrvávala i později po válce z čistě hospodářských důvodů, anebo jako pomoc NKVD při ničení jednotek UPA a formování tzv. Istrebytelnych bataljonů.³

Mimo štábu a vojenských zařízení nezbytných pro týl armády sloužily jednotlivé domy volyňských Čechů jako pečovatelný pro raněné vojáky. Nebylo tedy ničím neobvyklým, když v jedné světnici společně s rodinou přebývali čtyři zranění a zanedbaní sověšští vojáci.⁴

Území Volyně se i po ukončení druhé světové války zmítalo v krvavé občanské válce, od roku 1941 zahynulo rukama oddílů UPA na desetitisíce osídlenců polské národnosti, zejména civilistů. Dále působily na Volyni ozbrojené oddíly Armija Krajowa (polští partyzáni), sověšští partyzáni, a od roku 1944 Rudá armáda, bezpečnostní složky SSSR a nově vytvářené Istrebytelne bataljony.⁶

V podstatě žádná ze jmenovaných skupin nebyla primárním nepřítelem volyňských Čechů. Občanskou válkou byli čeští osídlenci zasaženi nepřímo, neboť v podstatě ze všech stran byli vystaveni tlaku, zaměřeného na vybírání hmotných dispozic, tedy materiálu, náradí, jídla, ošacení a podobně. To znamená, že česká menšina s výjimkou mladíků sloužících v Istrebytelnych bataljonech, se neúčastnila ozbrojených střetů probíhající občanské války.

Ve dne i v noci různé loupežné ale i bezpečnostní skupiny požadovaly podporu. Žádoucí bylo jídlo, ošacení, alkohol, koně a vůbec cokoli, co bylo zrovna potřeba. Zejména ze strany NKVD a Rudé armády byly často požadovány vozatajské služby.⁷

NKVD také obnovila politické perzekuce. Byly vyhledávány osoby, které během německé okupace spolupracovaly s okupačním režimem, nebo s OUN.⁸ Prakticky stačilo NKVD jako důkaz o spolupráci s nacisty to, že daná osoba vykonávala v době okupace veřejnou nebo hospodářskou funkci. Docházelo k odsouzení na několikaleté tresty těžkého žaláře, dále např.:

---

¹ CRAWFORD, S., *Východní fronta den za dnem 1941-1945*, Praha, Naše vojsko, 2012, ISBN 978-80-206-1301-1, s. 148-167.

² Paměti Josefa Kozáka, dostupné ke dni 28. 4. 2016 na webové stránce <http://www.pametnaroda.cz/story/kozak-josef-1929-405>.

³ Tvzení je podloženo výpověďmi pamětníků. O poskytování vozatajských služeb vypovídá řada pamětníků.

⁴ O stejných podmínkách vypráví téměř všechny rodiny, které byly schopné a ochotné přijmout zraněné nebo civilisty bez domova.

⁶ FIALA, J., *Zpráva o Akci B*, Vyšehrad, 1994, ISBN 80-7021-066-4, s. 35-42.

⁷ Historie CS: Banderovci, dostupné online ke dni 25. 4. 2016, na webové stránce

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/210452801400023>, Česká televize, 2013-08-10.

⁸ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II (1914-1945)*, s. 81-83.

ztrátu občanských práv na období několika let.⁹ Občanská válka tak pokračovala ještě dlouho po ukončení druhé světové války.

Většina bojeschopných mužů z řad volyňských Čechů se již zpět na Volyň po druhé světové válce nevrátila. Započali nový život v Československu v oblastech, které bylo potřeba osídlit zejména zemědělsky zkušenými osadníky. Péče o česká hospodářství na Volyni tak zůstávala mnohdy až po celé tři roky (1944-1947) na bedrech žen, dětí a seniorů.¹⁰

Dne 1. listopadu roku 1945 pomáhal Vladimír Hokeš na nádraží v Lutsku vyložit věci jednomu z ukrajinských krajanů. Tento muž, křestním jménem Myřka byl sympatizantem „banderovských“ skupin a obyvatelem Lypyn, nedávným přistěhovalcem z Polska. Požádal Vladimíra o pomoc a následovně mu bylo ochotně vyhověno. Při spolupráci se zřejmě příliš nekontroloval a vyzradil Vladimírovi mnoho důležitých informací. Bohužel, již se asi nikdy nedozvíme, co bylo obsahem jejich rozhovoru.

Po příchodu domů pověděl Vladimír své manželce Cecílii jednu větu:

„Dnes jsem se toho hodně dozvěděl.“

Nakonec Vladimíra tento rozhovor stál život. Stejného dne večer přišel Myřka s několika dalšími muži k domu Hokešů. Jeho doprovod byli zřejmě členové „banderovských“ skupin. Vyzvali hospodáře, aby vyšel ven a ukázal cestu. Vladimír tedy odešel z domu a ve chvíli, kdy překročil práh a vyšel ze světla, utrpěl několik vážných zásahů střelnou zbraní do hlavy. Zemřel na místě hned nedlouho poté, co byl střelen.¹¹

V domě Hokešů byly kromě manželky Cecílie a dcery Slavěny ještě soused Toman a český důstojník Josef Flégr (podle evidenční karty spíše Pfléger), který se v závěru války a krátce poté u Hokešů léčil s nemocným žaludkem. Po chvíli váhání vyběhli oba z domu, aby strávili s umírajícím Vladislavem jeho poslední minuty života. Vladislav se tak stal jednou z 376 českých obětí ukrajinského „boje za svobodu.“¹² Byl pochován na Lypynském hřbitově (viz příloha).

---

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tvrzení odpovídá výkladům všech pamětníků, do jejichž rodin zasáhla účast v československé armádě.

¹¹ Paměti Slavěny Drvotové, další podklady k zabití Vladislava Hokeše je také svědectví lypynského krajana Josefa Kozáka, ten však uvádí zabití V. Hokeše pouze v souvislosti s řáděním UPA, bez jakýchkoli podrobností, nebo časového upřesnění. Dále pak dopis Cecílie Hokešové ministerstvu sociální péče (reemigrační odbor) ze dne 24. 1. 1948, obsaženo zde: NA, f. 1146, MPSP - reemigrace a repatriace, Ič. 640, k. 702. datace 1945-1951.

¹² Historie CS: Banderovci, dostupné online ke dni 25. 4. 2016, na webové stránce <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/210452801400023>, Česká televize, 2013-08-10.

Okolnosti postupného odchodu do původní vlasti

Klasifikace důvodů odchodu volyňských Čechů zpět do vlasti lze rozvést následovně:

- 1) Pokračující krvavá občanská válka mezi OUN a orgány SSSR. Reemigrace skýtala i vidinu lepšího bezpečnostního stavu, Československo již představovalo mírové území a také území s výrazně nižší kriminalitou.¹
- 2) Ztráta výhledů na jakoukoli osobní prosperitu kvůli návratu socialistického systému v SSSR, tedy zemědělské kolektivizaci, znárodnování, zatýkání a věznění osob z politických důvodů. Nebezpečí uvěznění si byla vědoma řada volyňských Čechů.² Napadením SSSR ze strany Německa roku 1941 se mnoho Čechů vyhnulo deportacím na Sibiř a uvěznění. Návratem sovětské správy se toto nebezpečí znovu aktualizovalo.³
- 3) Přítomnost československých vojáků z Volyně v pohraničních oblastech Československa a následné osídlování německých usedlostí po národnostních odsunech.
- 4) Zřizování Istrebytelných bataljonů, tedy nebezpečí pro české mladíky, kterým tak hrozilo přímé zapojení do občanské války, která navíc s volyňskými Čechy neměla nic společného.⁴
- 5) Českým tiskem propagovaná česká reemigrace. Určitá politická agitace komunistů prostřednictvím stranického tisku, konkrétně levicově orientované periodikum volyňských Čechů *Věrná stráž*. Vzhledem k proklamování příznivých postojů k Sovětskému svazu v tomto periodiku lze z různých článků vyčíst jistou sounáležitost se stanovisky KSČ.
- 6) Předem slibované výhody pro české volyňské repatrianty. Později se většina z nich ukázala v praktickém světle nedostatečná, návrat do vlasti byl velmi náročný. Česká politická reprezentace a zejména komunistická strana uváděla termín volyňští Češi zejména v souvislosti s budováním nového poválečného Československa. Z hlediska propagace komunistické strany byli také volyňští Češi vyvyšováni jakožto obyvatelé "proslulého" Sovětského svazu. Pozdější zkušenosti volyňských Čechů se s názorem a postoji československých komunistů glorifikujících Sovětský svaz neshodovaly, neboť volyňští Češi později po reemigraci v republice před Sovětským svazem naopak nové spoluobčany varovali.⁵

Hlavním proti aspektem reemigrace bylo přirozené vědomí, že návrat bude sám o sobě prodělečný, neboť vše, co bylo během několika českých generací vybudováno za posledních

---

1 VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů II. Díl (1914-1945)*, Brno, 2000, reedice pro elektronické vydání, s. 73. Již popsáno v kapitolách *Likvidace jednotek UPA a Poválečná situace v Lypynech a Teremně*.

2 Paměti Josefa Kozáka, dostupné na webové stránce <http://www.pametnaroda.cz/>, srov.: Paměti Slavěny Drvotové, srov.: Hostička, V., *Volyňští Češi a jejich perzekuce v Sovětském svazu*. In: Dufek, V., *Kapitoly z dějin volyňských Čechů*, Praha, 1997.

3 Tamtéž. Případ Anny Maršové je podrobněji rozebrán v kapitole *Napadení Sovětského svazu Německem*.

4 NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno, Ústav evropské etnologie, 2007, ISBN 978-80-254-0095-1, s. 83.

5 VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů III. Díl (1945-1948)*, Brno, 2000, reedice pro elektronické vydání, s. 82-83.

přibližně 80 let, již na Volyni zůstane. Řada volyňských Čechů neměla ani zdaleka kapacity naložit na železniční transport všechn svůj movitý majetek. Do nových těžkých začátků tak odcestovali čeští osadníci s nevelkým majetkem.⁶

---

⁶ NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, s. 85.

Reemigrace

Reemigraci volyňských Čechů v letech 1945-1947 lze periodizovat do několika hlavních procesů v závislosti na některých válečných a poválečných událostech, které se týkaly zejména ČSR. Prvním důležitým bodem v celém běhu událostí je reemigrace vojáků z původní 1. československé brigády. Po příchodu do Čech a následném konci války začala probíhat demobilizace, která se dá označit za proces demilitarizace, masové ukončování služebních poměrů v armádě.¹ Jakožto česká zahraniční minorita byli volyňští krajané považováni za nejzáslužnější skupinu, která se po boku spojenců zasloužila o osvobození vlasti.²

První návrh na reemigraci volyňských Čechů připravili volyňští příslušníci 1. československého praporu v SSSR. Jejich požadavky ale byly v rozporu s politikou SSSR, pokus o samovolné vystěhování ze SSSR byl považován za trestný čin. Do této iniciativy byli zapojeni vysoce postavení čeští politici a další postup později probíhal prostřednictvím působnosti košické vlády.

První oficiální zmínky o přesídlení, na které si vojáci dělali nárok, byly vysloveny prostřednictvím košické vlády.³ Tato iniciativa byla vedlejším předmětem postupného plánovaného vznikání předpokládaného obnoveného československého státu.⁴ Již v Košicích bylo volyňským krajanům přislíbeno budoucí usídlování ve chmelařských a pohraničních lokalitách severních, západních i východních Čech. Nicméně myšlenka na reemigraci byla formulována ještě v roce 1943, kdy několik členů českého volyňského intelektu sepisuje tzv. *Pamětní spis volyňských Čechů*, směřovaný exilovému prezidentovi Edvardu Benešovi.⁵ Ve stejném spisu je rovněž uvedeno, že několik ročníků volyňských Čechů slouží v Rudé armádě. Ve skutečnosti se jednalo o poměrně slabé počty, neboť většina Čechů žijících v SSSR později sloužila v československých sborech.

Stejně tak odbojový časopis *Hlasatel* ilegální organizace Blaník obsahoval ve svém devátém čísle z roku 1943 myšlenku na reemigraci a usídlení v českých lokalitách, ve kterých žije německá menšina.⁶

Dále již při probíhající demobilizaci vyvstala činnost Volyňského akčního výboru. Představenými výboru se stali muži, kteří měli rovněž zásluhy při osvobození, ale také ještě

---

¹ HÝBLER, V., *Vystěhovalci, Generační odkaz ze života volyňských Čechů*, Rukopis.

² Periodikum *Věrná stráž*, r. 1. 28. 10. 1946, s. 3.

³ Z jednotlivých životopisů Československých komunistických prezidentů popsanych v knize PERNES, J., *Takoví nám vládli*, Brána, 2010, ISBN 978-80-7243-437-4, 328 s., lze vyčíst některé okolnosti formování Košického vládního programu a případný kontakt s menšinou volyňských Čechů v letech 1943-1947, i když spíše okrajově.

Podrobněji k sestavování Košického vládního programu a dalšího místního formování Národních výborů zde: RYCHLÍK, J., *Češi a Slováci ve 20. století, spolupráce a konflikty 1914-1992*, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2012, ISBN 978-80-87211-59-5, s. 369-372. K problematice reemigrace nebo repatriace národnostních menšin se ale tato kniha zmiňuje minimálně.

⁴ Tamtéž, srov., Jaroslav Vaculík, *Dějiny volyňských Čechů III. Díl (1945-1948)*, Brno, 2000, reedice pro elektronické vydání, s. 7-8, s. 24, s. 25-39.

⁵ NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno, Ústav evropské etnologie, 2007, ISBN 978-80-254-0095-1, s. 73.

⁶ *Hlasatel*, 1943, č. 9. Téma iniciativy volyňských odbojových aktivistů podrobněji zpracováno zde: Jaroslav Vaculík, *Dějiny volyňských Čechů III. Díl (1945-1948)*, Brno, 2000, reedice pro elektronické vydání, s. 25.

předtím ve volyňském odboji, např. členové Blaníku nebo spolupracovníci Krajanské péče.⁷ Prvním významným krokem výboru na počátku úředního řešení přesídlování bylo zhotovení deputace adresované přímo prezidentu Edvardu Benešovi a stejně tak i ministru zahraničních věcí, Janu Masarykovi. Obsahem deputace byla žádost o reemigraci, jež výbor sestavil na základě schůze 94 delegátů volyňských obcí.⁸

Oficiální jednání zástupců legitimní vlády Československa se SSSR bylo zahájeno v červnu roku 1945. Na Postupimské konferenci byly náměstkovi zahraničních věcí SSSR předloženy podmínky přesídlení volyňských Čechů.

V červnu 1945 jsou na popud zemského velitelství Sboru národní bezpečnosti ustanoveny právní pojmy, mezi kterými je blíže definováno i sousloví „Československý partyzán“.⁹

Ačkoliv na východní frontě se Češi v partyzánských oddílech vyskytovali zřídka, význam pojmu byl neopomenutelný, právě případný právní dopad potenciálních "držitelů titulu" „československý partyzán“ se měl vztahovat i na členy volyňského Blaníku a jiných aktivistů účastnících se jakkoli na odboji.¹⁰ Nicméně přímá partyzánská aktivita u Čechů nebyla častá, neboť národnostní příslušnost ztěžovala potenciální zařazení. Ve chvíli, kdy na Volyni operovaly skupiny UPA, Armija Krajowa a sovětští partyzáni, by bylo případné zařazení do některého z těchto sborů náročné, technicky možné pouze ve chvíli, kdy dotyčný disponoval žádanou řemeslnou či jinou praktickou dovedností. Podobné pravidlo platilo i pro židy.¹¹ Dalšími položkami tzv. Odboru Z., byly i záznamy o svědeckých dokladech jednotlivých akcí, organizací a dále i tendenční položky obsahující zhodnocení politické spolehlivosti jednotlivců.¹² Na základě vládního rozhodnutí získali reemigranti stejná přednostní práva jako zahraniční vojáci, političtí vězni a účastníci odboje.

Nejaktivnější složkou během demobilizace byla vojenská skupina Žatec, jejímž velitelem byl škpt. Jaroslav Perný. Vojáci ze skupiny Žatec se nadále dělili na více než 50 zájmových skupin, které byly členěny podle toho, kde bydleli ještě na Volyni.¹³ Během léta 1945 už v českém pohraničí započal proces obsazování konfiskovaných zemědělských usedlostí.¹⁴ Výzva k návratu měla své opodstatnění za předpokladu, že v pohraničí bude nedostatek pracovních sil takřka ve všech řemeslných oborech i v zemědělství.¹⁵ Avšak navzdory podpoře vlády, která dne 31. 7. 1945 oficiálně vyzývá zahraniční krajany k brzkému návratu do vlasti za účelem rychlého vybudování nového československého státu, se aktivita

---

⁷ Popis všeobecné situace ohledně Krajanské péče, jsem sestavoval na základě publikace DUFEK, V., *Návrat volyňských Čechů v archivních dokumentech*, Praha, Svaz Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, ISBN 80-901878-7-0, s. 9-20.

⁸ Tamtéž, s. 9.

⁹ Přesná terminologie k tématu československých partyzánů a právní pojmy definované zde: Sborník z Archivu Bezpečnostních složek, 2008/6, Archivní fond 308, Dále pouze Sz ABS, 2008/6, Archiv bezpečnostních složek, ISBN 978-80-87211-19-9, s. 368.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Situace jednotlivých národnostních, menšinových politických a vojenských skupin na západní Ukrajině od roku 1941 až do likvidace skupin UPA, popsána zde: Historie CS, Banderovci, televizní dokument, dostupný v on-line archivu České Televize, ke dni 25. 4. 2016, na adrese: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/210452801400023-banderovci/>

¹² Sz ABS, 2008/6, s. 367-372.

¹³ Národní archiv (dále NA), f. 1028, MPSP (Ministerstvo práce a sociální péče) - reemigrace a repatriace, k. 702, datace 1945-1951.

¹⁴ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů III. Díl (1945-1948)*, s. 49-60.

¹⁵ Publikace, která se adekvátně zabývá českými menšinami v zahraničí a reemigrací: ŠTĚŘÍKOVÁ, E., *Země otců*, Kalich, Praha, 1995, ISBN 80-7017-018-2, s. 354-402.

volyňských vojáků setkává s neochotou příslušných správních orgánů.¹⁶

Následná realizace celého procesu měla být v rámci státu záležitostí ministerstva ochrany práce a sociální péče a co se týče zemědělského obsazování, to mělo obstarávat ministerstvo zemědělství, s integrovaným výkonným orgánem osídlovací komise.¹⁷

Československý stát přislíbil vhodné pracovní umístění repatriovaným krajanům. Později se ukázalo, že v praxi vláda přepokládala pouhé doplnění pracovních sil v potřebných oblastech.¹⁸ Již v létě 1945 bylo české pohraničí z velké části obsazeno Čechy z vnitrozemí. Přes oficiální ukončení druhé světové války na Žatecku situace nebyla zcela uklidněna. Hrozily nepokoje potenciálně vyvolané ze strany agresivní sudetoněmecké skupiny Werwolf a Der Bund der blauen Blume.¹⁹ Vzhledem k nebezpečí byl okresní správní komisí v Žitci schválen vznik národních gard, v několika obcích. Stejně tak tyto nové bezpečnostní sbory srovnatelné s předválečnou SOS byly reakcí na masovou demobilizaci a nedostatek ozbrojených složek v obcích.²⁰ Řada českých veteránů z východní fronty rovněž nosila uniformy československé armády ještě dlouho po ukončení aktivní služby. Jaroslav Hokeš pro zbytek své repatriované rodiny přijel v uniformě ještě v březnu 1947.²¹

Ještě roku 1945 se přibližně 1500 vojáků, původních příslušníků 1. československé brigády vrátilo zpět na Volyň, především ženatí muži a majitelé hospodářství.²² Většina z nich tímto činem přišla o první možnost zisku československého občanství. K jejich negativnímu postoji k reemigraci přispěla také problematika korespondence mezi místem pobytu v Čechách a Volyní, tedy SSSR.²³ Po poválečné stabilizaci obou států se komunikace a kontakty mezi SSSR a československou politickou nekomunistickou reprezentací poněkud zhoršila.²⁴

Původní dohoda mezi volyňskými vojáky, Ministerstvem zemědělství a Okresními správními komisemi (dále OSK) ustanovila plán na usídlení 500 vojáků na Žatecku, dále 403 na Litoměřicku a 153 na Českolipsku. Plán ministerstva zemědělství o usídlení vojáků umožnil včasnou realizaci do 28. října 1945. Dalším tahem OSK byla revize, na jejímž základě bylo z nově osídlovaných oblastí vyloučeno 166 osob, které byly nahrazeny volyňskými Čechy.²⁵

Nedlouho po válce se již na mnoha českých vojácích projevil posttraumatické syndromy, deprese a stesk po rodinách. Do konce roku 1945 si 9 veteránů z řad volyňských Čechů sahá na život.²⁶ Přirozeně i agresivita u veteránů na vrcholu sil nebyla ničím neobvyklým, do rvaček se veteráni nezdídko zapojovali, respektive řada z nich byla přímými původci.²⁷ Při jejich rodinné situaci byla taky běžná nadměrná konzumace alkoholu a jejich protivníky v

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ VACULÍK, J., *Začleňování reemigrantů do hospodářského života v letech 1945-1950*, Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001, ISBN 80-210-0585-8, s. 49-64.

¹⁸ NOSKOVÁ, H., *Návrat Čechů z Volyně. Naděje a skutečnost 1945-1954.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR., 1999, s. 83-98.

¹⁹ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů III. Díl, (1945-1948)*, s. 8.

²⁰ Tamtéž, s. 8. Srovnání se sbory SOS (Stráž obrany státu) vyplývá z přihlédnutí k místní struktuře organizace obranných oddílů, formovaných právě v roce 1945.

²¹ Pozůstalost Jaroslava Hokeše (viz fotografická příloha), srov., Paměti Slavěny Drvotové, rozené Hokešové.

²² ŠTĚŘÍKOVÁ, E., *Země otců*, Praha, 2005, ISBN 80-7017-018-2, s. 286-287.

²³ Tamtéž, s. 287.

²⁴ KAPLAN, K., *Pravda o Československu 1945-1948*, Panorama, 1990, ISBN 80-7038-193-0, s. 164-193.

²⁵ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů III. Díl, (1945-1948)*, s. 12.

²⁶ ŠTĚŘÍKOVÁ, E., *Země otců*, s. 286-287.

²⁷ Tvrzení vyplývá z pamětnických výpovědí a psaných pamětí. U veteránů se objevovaly tzv. Posttraumatické stresové poruchy, které měly v některých vážných případech fatální důsledky.

šarvátkách se stávali sovětští vojáci, kteří nezákonně opouštěli kasárny²⁸, ale i civilisté. Například někdejší voják, četař Josef Pfleger, který během války dlouhou dobu pobýval v Lypynech v domě Hokešů s nemocným žaludkem, byl v Ploskovicích u Litoměřic zabit ve rvačce s řezníkem.²⁹

Situace na Volyni byla stále velmi neutěšená. Stále zde fakticky probíhala občanská válka, ve které neutrální Češi přesto byli stále ohroženi. Ačkoli úsilí o neutralizaci aktivit OUN začalo ze strany Rudé armády a NKVD ihned po znovuzískání území Volyně v roce 1944, jednalo se o táhlý a krvavý proces, který později zasáhl i do československých dějin, a to přímo bojem mezi československou armádou a několika oddíly OUN na československém území.³⁰

Čeští civilisté na Volyni se tedy obraceli s prosbou o ochranu na československé velitele přítomné v SSSR. Rovenská vojenská komandatura takových žádostí obdržela mnoho, konkrétně se jednalo i o žádosti k obdržení zbraní. Těmto žádostem se rovenské velitelství snažilo vyhovět, ale nepříliš početná posádka nebyla schopná žádostem o zajištění bezpečí plně zaručit.³¹

Zde se ukázala účinnější aktivita NKVD, která přikročila na systematické ničení oddílů UPA. I českých mladíků, obvykle nezletilých se týkala povinnost nastoupit službu ve sborech Istrebitelnye bataljony, de facto, vyhlazovací oddíly.³² I tato velmi nebezpečná povinnost, neboť proti nezletilým a nezkušeným mladíkům stáli velmi často ostřílení členové UPA, přispěla k rozhodnutí urychlené repatriace. Sbory NKVD také prováděly arestování hospodářů, kteří v době německé okupace zastávali takřka jakoukoli veřejnou funkci, a další osoby které údajně spolupracovaly s nacistickým režimem nebo s UPA.³³

Situaci ale naopak sovětské úřady ztěžovaly povinnostmi odvádět přesně stanovené dávky zemědělských produktů. Tyto povinnosti byly na úkor českých civilistů nárokovány ze strany sovětů, i ilegálních rabovacích nájezdů UPA a dalších ilegálních organizací.³⁴

Stálou nepsanou měnou byla samohonka, domácí alkohol.³⁵ Před reemigrací počali volyňští krajané směňovat svůj majetek za zlaté ruble a šperky, jako jistou osobní finanční zálohu. Stejně tak směňovali samohonku i za tehdejší platné ruble, se kterými pak ale vyvstal problém

---

²⁸ DUFEK, V., *Návrat volyňských Čechů v archivních dokumentech*, Praha, Svaz Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997, ISBN 80-901878-7-0, s. 9-20.

²⁹ Paměti Slavěny Drvotové. Jiný zdroj, kterým bych tuto informaci mohl potvrdit, se mi nepodařilo dohledat. Základní informace ze služby v československé armádě dostupný v této podobě: Záznam vojáka dostupný na webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/soldier/5948019>, obsahuje pouze několik základních informací o službě.

³⁰ Tématem aktivity „sotní“ (setina-ozbrojený oddíl o síle 100 mužů) UPA, působících na území Československa se podrobněji zabývá tato publikace: FIALA, J., *Zpráva o Akci B*, Vyšehrad, 1994, ISBN 80-7021-066-4, 255 s.

³¹ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů III. Díl, (1945-1948)*, s. 28. K formování domobrany na Volyni v druhé polovině druhé světové války a poválečného období, je adekvátním informačním zdrojem publikace LŮŽEK, B., *Dosídlování Zatecka a Podbořanska volyňskými Čechy*, Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí, sv. 6. Praha, 1973, s. 19-28.

³² KOZLOV, A. B., *Vsja pravda od Ukrainskoj povstančeskoj armii (UPA)*, Izdatelstvo Vječje, 2014, ISBN 97-8544-4417-478, 288 s.

³³ Tamtéž, s. 156-201.

³⁴ Tvrzení je proklamováno na základě výpovědí pamětníků. Z tohoto období o vymáhání hmotné podpory vypovídá celá řada zkoumaných subjektů.

³⁵ VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů III. Díl, (1945-1948)*, Brno, 2000, reedice pro elektronické vydání, s. 28.

při výměně za koruny, nemluvě o pozdější měnové reformě.³⁶

Ve svém dopisu prezident Edvard Beneš v březnu roku 1946 informoval J. V. Stalina o slibu, který Beneš s Ludvíkem Svobodou dali volyňským Čechům o návratu do vlasti. V dopisu Beneš také rozebral dosavadní výsledky jednání o reemigrační dohodě a požádal Stalina o souhlas a pokyny k realizaci repatriace českých krajanů.³⁷ Do procesu se promítlo i angažmá českých politických stran, zejména KSČ. Řadu tiskovin, periodik a oběžníků lze označit za propagandistický materiál.³⁸

Osoby, které se na Volyni považovaly za českou menšinu, si nárokovaly právo na repatriaci. K těmto jedincům se vztahovala povinnost nejpozději do 15. září 1946 podat žádost o československé občanství.³⁹ Ty přijímala kancelář vládního zplnomocněnce dr. Václava Šatavy, který od podzimu 1946 tedy dočasně jako reemigrační komisař sídlil v Lutsku. Ze strany úřadů SSSR byl jmenován státní zástupce do stejné komise, Andrij Cokol. Dohodou bylo také umožněno repatriantům vzít si s sebou část majetku.⁴⁰

Ze strany ministerstva zemědělství a techniky byly obstarány dotazníky pro odhady majetku, movitého i nemovitého, vyjma půdy. Dále byly české rodiny členěny do tří kategorií:

- 1.) rodiny vojáků, kteří již byli v ČSR
- 2.) zemědělci
- 3.) živnostníci, dělníci a ostatní.

Nelehkou překážkou bylo řešení financí, zejména v oblasti vývozu sovětských platidel. Směrnice ministerstev, které se na organizování reemigrace podílely, byly v rozporu s platnými měnovými vyhláškami ČSR.

S nostalgickými pocity, strachem i nejistotou tedy volyňští Češi opouštěli své domovy, alespoň část těchto pocitů popisuje dopis paní Hoffmanové z Teremna 25. února 1947⁴¹:

„... Je to bolestné a nejhezčí to je loučit se se sousedy a přáteli. V ostatní čas bylo mezi námi a Hoffmanovými malá úzkost a neporozumění, ale všechno si musíme odpustit...“

„... Takže Češi s Ukrajinci se rozešli moc dobře a jedni druhým v ničem neublížili. Nám se bude moc stýskat neb každý stromek nám bude připomínat Hoffmanovi a Vokráčkovi se kterými se možná již více neshledáme. Ty dej si na všechno pozor, abys měl také nějakou budoucnost, my ji prozatím vidíme doma na tatínkových a maminciných mozoulech.“

„... tvoje sestra“

³⁶ NA, Č. F. 1159, Ič. 1, Svaz Čechů z Volyně, Žatec, 1945-1958. Spisy zachycující činnost Svazu, který byl podpůrnou organizací pro Volyňské Čechy přesídlené na území naší republiky na základě dohody z května 1946 v Moskvě. Dále NA, Č. F. 1159, Ič.2-4 k. 1-3, NA, Č. F. 1159, Ič. 94, k. 69, Korespondence akčního výboru Svazu Čechů z Volyně a národními výbory a referáty národní bezpečnosti atd.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž, viz.: periodikum Věrná stráž, články z let 1946-1948, týkající se přímo repatriace volyňských Čechů.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ NA, f. 1146, MPSP - reemigrace a repatriace, Ič. 640, k. 702. datace 1945-1951.

⁴¹ Pozůstalost rodiny Hoffmanových, částečný přepis dopisu.

Co se Lypyn týče, jejich hlavní vlakový transport byl vypraven dne 14. března. 1947.⁴² Rodiny či cestující skupiny navázely během dvou dní svůj majetek na vlak i několikrát. Jednalo se o několik slovenských vagonů, které do Lutsku dovezly dobytek a ovce.

Některá hospodářství českých reemigrantů ještě před jejich odjezdem počala osidlovat na Volyni nová národnostní skupina. Jednalo se o skupiny východoslovanského etnika Huculů, které se z rumunsko-ukrajinského pomezí a z Jugoslávie stěhovaly na Volyň. Přicházeli v letech 1946 a 1947 a usazovali se v českých i smíšených vesnicích v okolí Lutsku. „*Tehdy se k nám stěhovali nějací lidé z Karpat a z Jugoslávie, jejich řeči jsme ale příliš nerozuměli.*“ Vzpomíná Slavěna Drvotová.⁴³

Hromadné české repatriaci se vyhnuli někteří lidé, motivovaní rodinou situací. Málokdy bylo příčinou něco jiného. Zpravidla ženy, které zůstávaly na Volyni, byly provdány ve smíšeném sňatku. Díky této skutečnosti lze dodnes nalézt například v Lutsku potomky těchto lidí. Mnozí z potomků dodnes ovládají český jazyk.

V podstatě celý kontext druhé světové války a zejména poválečné situace vedl drtivou většinu Čechů k odchodu do původní vlasti. Volyň tak opouštěly zpravidla celé rodiny, mnohdy ve třech generacích, tedy i s prarodiči.

V nákladních vagoněch cestovaly povětšinou tři rodiny. Na bednách s materiálem si ustlaly alespoň děti a staří lidé, neboť pochopitelně ložní prádlo si rodiny vezly s sebou. Dobytek byl umístěn v krytých i nekrytých vagoněch, protože byla dlouhá cesta náročná vzhledem k ne zcela příznivému březnovému počasí. Takřka veškerá organizace rozložení všeho nákladu, věcí, zvířat a pasažérů byla pod dohledem reemigrační komise, která všem cestujícím zajistila, aby se vůbec do vlaku vešli.⁴⁴ Při stání vlaku ve stanici nebyly velké krádeže neobvyklým jevem, mimo jiné byly dvěma cestujícím ženám z jejich materiálu odcizeny brány, tedy orné nástroje.

Ráno v 7 hodin 16. března se nákladní vlak vezoucí cestující z vesnice Lypyny rozjel, ze stanice Lutsk, přes Lvov do Čopu, místa, kde se nacházel železniční uzel, vzniklý ještě během carského Ruska, ze kterého dále vedla dráha do Československa. Opět také alespoň zpočátku cesta po dráze navázala na zalitavskou dráhu, zhotovenou rovněž za Rakouska-Uherska. Volyňští repatrianti tak na jejich cestě do vlasti navázali podobnou cestu, ne nepodobnou té, po které jejich předci cestovali v 19. století právě na Volyň.⁴⁵

Na nádraží města Samboz železniční transport krajanů z Lypyn dlouho stál, neboť výpravčí tvrdili, že se vyskytla závada. Celá zastávka trvala asi 48 hodin. Pravděpodobně šlo ve skutečnosti o účelné vymáhání úplatků, nejen peněžního, ale i materiálního charakteru, na což byli Češi z Volyně zvyklí, a tak se na požadované "poplatky" složili.⁴⁶ Za dva dny ve stanici si

⁴² NA, F. 1159, Svaz Čechů z Volyně (dále SČZV), Ič. 820, Rayon Luck, konečná zpráva, 1947.

⁴³ Tvrzení vychází z interpretací pamětníků.

⁴⁴ NA, f. 1146, MPSP - reemigrace a repatriace, Ič. 640, k. 702. datace 1945-1951.

⁴⁵ Srovnání vyplívá ze dvou historických interpretací, jednak cestou nových osadníků na Volyň během 19. století, podrobně zkoumáno zde: *Cestování českých vystěhovalců do carského Ruska (V. Dufek)* in: DUFEK, V., *Kapitoly z dějin volyňských Čechů*, SČZV, 1997, ISBN 80-901878-6-2, s. 8-26. Za druhé jednotlivé výpovědi pamětníků vztahující se k reemigraci v letech 1945-1947, podrobněji zpracováno například v publikaci: NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno, Ústav evropské etnologie, 2007, ISBN 978-80-254-0095-1, s. 79-81.

⁴⁶ NA, f. 1159, Svaz Čechů z Volyně (dále SČZV), Ič. 820, Rayon Luck, konečná zpráva, 1947.

jedna kráva údajně zlomila nohu, a tak její majitel krávu přenechal místním, za malý finanční obnos. U jiných pravidelných zastávek měli repatrianti poněkud naspěch, protože rychle sháněli vodu pro transportovaný dobytek, a bylo-li to možné, usilovali i o nějaké krmivo.⁴⁷ Docházelo k dlouhým, ale nepravidelným zastavením vlaku, při kterých však nebylo radno opouštět vlak. Tato zastavení byla určena k občerstvení vlakvedoucích.

Za dalších přibližně 24 hodin vlak dojel do Čopu, poslední zastávky na území SSSR. Po závěrečné tamější kontrole cestovních dokumentů a jiných dokladů transport projel sovětsko-československou hranicí. Zde již byly výrazně lepší cestovní podmínky, teplé jídlo pro pasažéry, hojnější množství potravin pro dobytek bylo rovněž k sehnání.

Celá cesta trvala 14 dní. Prvním dočasným místem pobytu krajanů z Lypyn byl lágr v Tremošné u Plzně. Zde za dobré péče o lidi, dobytek i materiál repatrianti strávili dalších 11 dní, poté se již v podstatě porůznu malé skupinky rozjízděly na další místa povětšinou již přímo za účelem trvalého pobytu.⁴⁸ V některých případech se repatrianti dostali v podstatě ihned do své cílové lokality. To se stávalo v případech, jestliže cestující rodina či skupina volyňských Čechů měla v cíli již alespoň jednoho rodinného příslušníka.⁴⁹

Celkově vzato byl příliv reemigrantů větší než rychlost průběhu osídlování. Pod dohledem tří státních orgánů ONV, vojenské správy a ministerstva sociální péče byla zřizována shromažďovací střediska. Ve střediscích po svém příchodu přesídlenci odevzdali svůj reemigrační průkaz a posléze jim byly vydány stravovací lístky a průkazy k fasování krmiva pro dobytek. Další cestu ze středisek omezoval nedostatečný počet železničních vagonů.⁵⁰

Byla vznesena i řada stížností z řad přesídlovaných volyňských Čechů, ale i v rámci korespondence několika styčných důstojníků vojenské správy. Předmětem sporu bylo osídlení jiných oblastí, než bylo původně ministerstvem zemědělství přislíbeno. Dokonce v jedné ze stížností bylo uvedeno obvinění ONV, neboť zamlčuje nebo včas nehlásí stávající volná hospodářství, ve vlastní politický či osobní prospěch příslušných úředníků.⁵¹

Stížnosti a novinářská kritika se projevila i v několika periodicích. Znatelně i podle politické rozmanitosti tisků se projevovala podpora reemigrantů.⁵² Nadále probíhal i určitý politický zápas o přízeň veřejnosti při péči o české repatrianty. Neboť v roce 1947 se na řadě pozic státní správy a ozbrojených složek vyskytovali komunisté, nebo případně občané s komunistickou stranou sympatizující, byla z technického hlediska péče o reemigranty záležitostí komunistického úřadování. Nicméně dle dobového tisku v širším okruhu více politických zaměření lze prohlásit, že existovala jistá morální povinnost k adekvátnímu usídlení volyňských Čechů.⁵³

---

⁴⁷ NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, s. 79-81.

⁴⁸ NA, Svaz Čechů z Volyně (dále SČzV), 1159, Ič. 820, Rayon Luck, konečná zpráva, 1947.

⁴⁹ Tamtéž, též Paměti Slavěny Drvotové.

⁵⁰ NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, s. 79-81.

⁵¹ Tamtéž, s. 73-77.

⁵² Tvrzení vyplývá z analýzy dobového tendenčního tisku, zejména časopisu Věrná stráž, vydávaný v letech 1946-1951.

⁵³ O přístupu k usídlování podněcovaný morální solidaritou se v odborných publikacích zmiňují někteří autoři: NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, s. 77., též VACULÍK, J., *Dějiny volyňských Čechů III. Díl, (1945-1948)*, s. 7.

Dokonce se udály případy, kdy reemigranti po příjezdu odmítli přidělenou usedlost a vraceli se zpět do shromažďovacích středisek. Reakcí byla žádost o prevenci těchto nedopatření, vznesená ze strany SČzV na adresu ministerstva sociální péče, na základě zkvalitnění klasifikace, ocenění a evidence možného využití.⁵⁴

V celostátním měřítku reemigrace byli volynští Češi upřednostněni před repatriací českých a slovenských krajanů z Rumunska, Jugoslávie, Podkarpatské Rusi a Bulharska. Jedním z hlavních důvodů bylo pochopitelně obsazení zemědělských oblastí vhodnými osadníky.⁵⁵ Podle plánu reemigrace volynských Čechů měl být celý proces usídlování dokončen do 15. května 1947. V květnu již započalo usídlování reemigrantů z ostatních států.⁵⁶

Na druhé straně, započala poněkud méně rozsáhlá repatriace tzv. Ruských optantů. Repatriace čítala celkem 362 osob z českých zemí a celkově více než 8 tisíc osob z celého Československa. Právě tyto cestující skupiny potkávali repatriovaní volynští Češi v protijedoucích transportech. Češi optanty varovali před útrapami života na Volyni, jakožto součástí Sovětského svazu. Ruští optanti dopředu počítali s usídlením na hospodářských usedlostech, které na Volyni zanechávají Češi.⁵⁷ Zanechané nemovitosti byly sepisovány rajonními zplnomocněnci a rajonními zástupci z ČSR a SSSR. Zápisy byly zhotovovány na základě pojišťovacích odhadů státních pojišťoven, což v praxi pro reemigranty znamenalo finanční ztráty. Co se týče peněz, naskytl se možnost část rublů vyměnit, zbytek odevzdat nebo utratit.

Na železniční trati převládala národnostní barvitost i celková rozmanitost. Kromě ruských optantů na trati a na zničených objektech pracovali němečtí zajatci, kteří se později postupně navraceli do vlasti.

Domácí péčí o reemigranty byly pověřeny jednotlivé ONV a reemigrační oddělení ZNV. Orgány jednotlivých národních výborů měly za úkol přidělování živností, shánění bydlení, a obecně sociální péči.⁵⁸ Ministerstvo sociální péče vyhotovovalo formuláře určené k jednotlivým žádostem repatriantů. Na každého repatrianta připadalo také vyplnění několika dotazníků, které sloužily dále jako osobní spisy vedené jednotlivými orgány Ministerstva sociální péče, ONV, nebo Československého ústavu zahraničního.⁵⁹

Obvyklým předmětem žádostí bylo ošacení, věci týkající se bydlení a pracovní potřeby. Při sociálně slabém žadateli mohlo ministerstvo po prošetření poměrů přistoupit k bezplatnému opatření hmotných potřeb pro žadatele, obvyklejším způsobem však byla žádost o finanční půjčku určenou na nákup.⁶⁰

Dne 10. ledna 1947 československá vláda vydala usnesení, na základě kterého měla koordinaci usídlení reemigrantů převzít ústřední komise pro vnitřní osídlování při

---

⁵⁴ VACULÍK, J., *Dějiny volynských Čechů III. Díl, (1945-1948)*, s. 49-51.

⁵⁵ STEHLÍK, M.: NOSKOVÁ, H.: *Návrat Čechů z Volyně. Naděje a skutečnost 1945 – 1954*, Praha, Studijní materiály Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, ÚSD AV ČR 1999, 166 s., In: Historický časopis, Bratislava, r. 47 (1999), č. 2, s. 334.

⁵⁶ NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volynských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, s. 104.

⁵⁷ Tamtéž, s. 73-77.

⁵⁸ NA, f. 1028 a 1146 Ministerstvo práce a sociální péče, repatriace. Časový rozsah fondu, 1938 – 1951.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ NA, f. Svaz Čechů z Volyně (dále SČzV), 1159, Ič. 820, Rayon Luck, konečná zpráva, 1947.

ministerstvu vnitra.⁶¹

Ministerstvo práce a sociální péče repatrianty pro berní roky 1946-1948 osvobodilo od placení přímých daní. Pojištěním tohoto pravidla bylo nahlášení trvalého pobytu reemigrantů příslušným zemským finančním ředitelstvím. Reemigrační průkazy byly označeny statutem Reemigrant ze SSSR-Volyně, pro úplnou evidenci.⁶²

Na závěr přísluší poznamenat, že reemigrace a následné začleňování a asimilace volyňských Čechů nebyl příliš snadným procesem. Navzdory informacím šířeným prosovětským komunistickým tiskem byli volyňští Češi na rozdíl od českých starousedlíků poněkud pozadu, ve smyslu nižší životní úrovně a určité zaostalosti. Mimo jiné se projevily i technické nedostatečnosti, například koně přivezené z Volyně nezvládali orbu na většině českých polí, neboť úrodná volyňská zemina byla výrazně lehčí než kupříkladu půda na Žatecku.

Nicméně ohledně asimilace systematicky nikdy k závažnějším problémům nedošlo. Po čase se uzavíraly smíšené sňatky a volyňští Češi se zanedlouho po návratu do staré vlasti úspěšně začlenili. Útrapou pro většinu z nich byl únorový převrat v roce 1948 a následné zestátnění podniků a pozdější zřizování zemědělských družstev.

---

⁶¹ NOSKOVÁ, J., *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*, s. 74.

⁶² NA, Ministerstvo práce a sociální péče, repatriace 1938-1951, 1028;1146.

Závěr

Zkoumání průběhů jednotlivých životů volyňských Čechů, které bylo stěžejní činností při psaní této práce, dosáhlo předpokládaných cílů. Rekonstruování životů Čechů ve složitém politicko-geografickém vývoji Volyňské oblasti je náročným tématem. Výzkum obdobných témat ztěžuje především neustálé měnění politických a státních režimů v poměrně krátkém časovém období. Nicméně právě tato komplikovaná doba skýtá nesmírně rozmanité množství skutečně zaznamenaníhodných životních osudů, neboť právě jak napsal několikrát citovaný český volyňský pamětník a publicista Jiří Doleček, „*když se lidem daří, není o čem psát*“.

Téma by jistě bylo obohacenější při možnosti studia v lutském archivu (Djeržavnij archiv Volynskoj Oblasti). Nicméně v rozsahu časových možností při prezenčním studiu badatelská práce v téměř tisíc kilometrů vzdáleném ukrajinském Lutsku není zcela možná. Při jedné z mých návštěv Lutsku, jsem měl možnost setkání s již zmíněnou oblastní historičkou Svitlanou Šulgou. Při této příležitosti mi bylo sděleno, že pro toto téma ani nedoporučuje usilovat o povolení vstupu do archivů a o možnost studia místních archiválií. Na druhé straně jsem byl seznámen s její publikační prací.

Dále jsem se tedy soustředil na materiály přístupné v České republice. Pochopitelně tato možnost je optimálnější pro čas vyhrazený k badatelské činnosti. Po dlouhém, prakticky několikaletém sbírání adekvátních informací, pamětí, kontaktů a fotografií se práci *Osudy volyňských Čechů ve vesnicích Teremno a Lypyny v letech 1941-1947* povedlo dovést do finální podoby.

Stanovené cíle zadání práce se tedy podařilo splnit. Rekonstrukce jednotlivých osudů volyňských Čechů ze sledovaných vesnic ve stanoveném období považuji v tomto případě za dostatečné zpracování tématu při dostupném množství a obsahu použitých pramenů.

Seznam Pramenů

Literatura:

- AUERHAN, J., České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkazu, Praha 1920.
- AUERHAN, J., Československé menšiny za hranicemi, Praha, Ant. Hajn, 1918.
- CICHOCKA, Z.: Kolonje czeskie na Wolniu. Warszawa 1928.
- CRAWFORD, S., Východní fronta den za dnem 1941-1945, Praha, Naše vojsko, 2012, ISBN 978-80-206-1301-1, 192 s.
- Česká matice školská, Sdružení Cechu Matice Volynska, Lutsk,PVD Tverdinj 2008, ISBN 978-966-2115-05-5, 112 s.
- DOLEČEK, J., Popraviště, zpověď Volyňského Čecha, Toužimský a Moravec, Praha, 2014, ISBN 978-80-7264-148-2, 164 s.
- DUFEK, V., Doplnky k dějinám volyňských Čechů I. (Protiněmecký odboj, Blaník, mírový život), SČVP, 2003, ISBN 80-903164-0-9, 174 s.
- DUFEK, V., Návrat volyňských Čechů do vlasti v archivních dokumentech, SČVP, 1997, ISBN 80-901878-7-0, 131 s.
- DUFEK, V., Kapitoly z Dějin Volyňských Čechů, SČVP, 1997, ISBN 80-901878-6-2, 252 s.
- FIALA, J., Zpráva o akci B, Praha, 1994, ISBN 80-7021-066-4, 255 s.
- Formování České družiny. K počátkům zahraničního odboje v Rusku 1914-1916. Mezi českými a slovenskými krajany v Rusku. Vávra, Vlastimil. Historie a vojenství / 39, č. 1, (1990,) s. 107-118
- GILBERT, M., První světová válka: úplná historie, BB/art, Praha, 2005, ISBN 80-7341-563-1, 386 s.
- GROSSMAN, V., V boji za vzdálenou domovinu., In: Bártek, T., Návrat do vlasti. Sborník příspěvků z konference konané k 65. výročí reemigrace volyňských Čechů. Zlín, 2013.
- HOFMAN, J., Historická mapa českého osídlení na Volyni. Praha, SČZV, 1995, ISBN 80-901878-0-3, 24 s.
- HOFMAN, J., Širc, V., Vaculík, J., Volyňští Češi v prvním a druhém odboji, ČSBS, Hradil Jiří Hofman, 1999, ISBN 80-7005-030-6, 320 s.
- HRYCIUK, G., Straty ludności na Wolyniu w latach 1941-1944 w: Polska-Ukraina:trudne pytania t. 5., Warszawa 1999, ISBN 83-7441-121-X, 256 s.

- HYBLER, V., Vystěhovalci, Generační odkaz ze života volyňských Čechů, rukopis, nestránkováno.
- HÝBLER, V., Bojová cesta volyňských Čechů do vlasti, ONV a OV ČSPB, 1985, nestránkováno.
- KAUCKÝ, F.; Ve znamení trojzubce, Praha, 1965 ISBN 28-160-65, 168 s.
- KEEGAN J. První světová válka, Beta-Dobrovský, Praha, 1998 ISBN 80-7306-062-0, 384 s.
- KONTLER, L., Dějiny Maďarska 2. vyd. Praha, Lidové noviny, 2011, ISBN 978-80-7106-616-3, 605 s.
- KOUBA, A., Akce „B“ – postup a propaganda proti banderovským „sotním“ v ČSR v letech 1946-1947 se zaměřením na západní Čechy. Případ sotni Chromenko, bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni, 2012.
- KOVBA, Ž., M.: Česka emigracija na Ukrajinu v drugij polovyni XIX-na počátku XX storiččja, Lviv, 1974.
- KOZLOV, A. B., Vsja pravda od Ukrainskoj povstančeckoi armii (UPA), Izdatelstvo Vječe, 2014.
- HART, L., Historie první světové války, Jota, 2002, ISBN 80-7217-164-X, s. 167.
- LŮŽEK, B., Dosídlování Žatecka a Podbořanska volyňskými Čechy., Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí, sv. 6. Praha, 1973.
- MOTYKA, G., Od rzezi wołyńskiej do akcji „Wisła” : konflikt polsko-ukraiński 1943–1947. Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2011, ISBN 978-83-08-04576-3, 447 s.
- NEDOROST, L., Češi v 1. světové válce, 2. díl. Na frontách Velké války. Praha: Libri, 2014, ISBN 978-80-7277-5, 320 s.
- NOSKOVÁ, H., Návrat Čechů z Volyně. *Naděje a skutečnost 1945-1954.*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR., 1999.
- NOSKOVÁ, J., Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury, Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno, Ústav evropské etnologie, 2007, ISBN 978-80-254-0095-1, 211 s.
- PERNES, J., Takoví nám vládli, Brána, 2010, ISBN 978-80-7243-437-4, 328 s.
- PROKŠ, P., Politikové a vznik republiky (1914 – 1918), Prospektrum, 1998, ISBN 80-7175-078-6, s. 187.

ROBEK, Antonín: K problematice českého vystěhovalectví do Ruska v druhé polovině 19. století. In: Češi v cizině, sv. 2, s. 64–97; sv. 3, s. 4–20. Praha, ÚEF ČSAV 1987.

RYCHLÍK, J., Češi a Slováci ve 20. století, spolupráce a konflikty 1914-1992, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2012, ISBN 978-80-87211-59-5, 677 s.

Sborník z Archivu Bezpečnostních složek, 2008/6, Archivní fond 308, Dále pouze Sz ABS, 2008/6, Archiv bezpečnostních složek, ISBN 978-80-87211-19-9, s. 368.

SIEMAZSKO, E., Terror ukraiński i zbrodnie dokonane przez OUN-UPA na ludności polskiej na Wołyniu w latach 1939-1945, Warszawa 1998.

SVOBODA, L., Cestami života I., Naše vojsko 1971.

SYRUČEK, M., Banderovci-hrdinové nebo bandité? Epoque, 2009, ISBN: 978-80-87027-85-1, 168 s.

ŠIRC, V., Jak tomu bylo s pozemky na Volyni, rukopis, SČVP.

ŠTĚŘÍKOVÁ, E., Země otců, Kalich, Praha, 1995, ISBN 80-7017-018-2, 498 s.

ŠULGA, S., Blanik-antifašistska organizacija volynskych Čechiv, Univerzita v Lutsku.

VEBER, V., a kolektiv, *Dějiny Ruska*, Praha, NLN, 2004, 80-7106-658-3, 574 s.

TSYNKALOVSKYJ, O., prahistorja Volyni, Vydov oblasnej drukarni, Lutsk, 2007.

VACULÍK, J., Dějiny volyňských Čechů I. (1868-1914), reedice pro elektronické vydání, Praha, 1997, 104 s.

VACULÍK, J., Dějiny Volyňských čechů II., 1914-1945., Praha, 1998, reedice pro elektronické vydání, 102 s.

VACULÍK, J., Dějiny volyňských Čechů III. Díl, (1945-1948), reedice pro elektronické vydání, Brno, 2000, 164 s.

VACULÍK, Jaroslav. *Začleňování reemigrantů do hospodářského života v letech 1945-1950*. 1. vyd. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. 85 s. NUJH Praha. ISBN 80-238-7520-5, 85 s.

ZABELIN, A., Vojenno-statističeskoje obozrenije Volynskoj gubernii, I. Kijev 1887.

Archivní prameny

NA, Ministerstvo práce a sociální péče, repatriace 1938-1951, 1028;1146.

NA, f. MPSP - reemigrace a repatriace, k. 702.

Národní archiv, f. 1159, Svaz Čechů z Volyně, Žatec, 1945-1958.

NA, Svaz Čechů z Volyně (dále SČzV), 1159, Ič. 820, Rayon Luck, konečná zpráva, 1947.

NA, f. MPSP - reemigrace a repatriace, k. 702.

NA, f. SČzV, 1159, Ič. 820, Rayon Luck, konečná zpráva, 1947.

Vojenský ústřední archiv (dále pouze VÚA), databáze padlých ve druhé světové válce, dostupná na webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/fallensoldierdatabase>.

VÚA, Záznam vojáka, dostupný na Webové stránce:

<http://www.vuapraha.cz/soldier/5954700>, <http://www.vuapraha.cz/soldier/5954584>.

VÚA, Záznam vojáka, dostupný na webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/soldier/5954584>.

VÚA, Zápis o úmrtí č. 2316/ P;kartotéka – Východ;kartotéka padlých – Východ;Seznam padlých a zemřelých 1. čs. spoj. Prap. (3/45), dostupný na webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/soldier/5811777>.

Periodika

Čechoslovan, 5, 1914, č. 9.

Věrná stráž, r. 1. (1946), č. 1, 3-4, 5, 6-7, 8-9.

Věrná stráž, r. 2. (1947), č. 1-51.

Věrná stráž, r. 3. (1948), č. 1-52.

Paměti a pozůstalosti

Paměti Karla Slavíka (přepis Václav Slavík, poskytnuto ze strany paní Jany Vokráčkové)

Paměti Slavěny Drvotové (rukopis, nestránkované paměti, k nejasnostem ústní sdělení)

Paměti Josefa Kozáka, dostupné na webové stránce

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/729/#cs_729 ke dni 21. 3.2016.

Paměti Boleslava Štěpánka, dostupné na webové stránce

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/652/#cs_652 kde dni 21. 3.2016.

Paměti Vladimíra Frose, dostupné na webové stránce

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/885/#cs_885 ke dni 21. 3. 2016.

Paměti Václava Štěpánka, dostupné na webové stránce

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/651/#cs_651 ke dni 21. 3. 2016.

Paměti Josefa Kučery, dostupné na webové stránce

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/468/#cs_468 ke dni 21. 3. 2016.

Paměti Václava Hrdličky, dostupné na webové stránce

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2132/#cs_2132 ke dni 21. 3. 2016.

Paměti Jaroslava Hokeše, Pozůstalost Jaroslava Hokeše.

Paměti Boleslava Štěpánka, srov.: Záznam vojáka, dostupný na webové stránce:

<http://www.vuapraha.cz/soldier/5990936>.

Paměti Zdeňka Damaška dostupné na webové stránce

http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/1833/#cs_1833 ke dni 21. 3. 2016.

Paměti Vladimíra Frose, srov.: Záznam vojáka, dostupný na webové stránce:

<http://www.vuapraha.cz/soldier/5989793>.

Záznam vojáka dostupný na webové stránce: <http://www.vuapraha.cz/soldier/5948019>.

Pozůstalost rodiny Hoffmanových, částečný přepis dopisu. V současné době ve vlastnictví paní Františky Hoffmanové a paní Oleny Bubely.

Internetové odkazy

Historie CS, Banderovci, televizní dokument, dostupný na on-line archivu České Televize, na adrese: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/210452801400023-banderovci/>

Banderovci, dokument české televize, 2010., dostupný na webové stránce, <https://www.youtube.com/watch?v=kJOjbxm5REU>.

Seznam Příloh

- Obr.1:** Lypyny-základní škola, září 1945
- Obr.2:** Četa Jaroslava Hokeše (sedmý zleva)
- Obr.3:** Jaroslav Hokeš (v popředí) se spolubojovníkem.
- Obr.4:** Vojenské fotografie Jaroslava Hokeše.
- Obr.5:** Vojenské fotografie Jaroslava Hokeše.
- Obr.6:** Vojenské fotografie Jaroslava Hokeše.
- Obr.7:** Vojenské fotografie Jaroslava Hokeše.
- Obr.8:** Svatba Josefa Pflergera (zima 1945/1946) s Boženou Šebestovou v kostele Novostavech.
- Obr.9:** Slavěna a Cecílie Hokešovi u Hrobu otce a manžela Vladislava Hokeše (+1/11/1945), zima 1947 (krátce před reemigrací). Náhrobek patrně zhotovil místní truhlář a kameník Alois Vokráčka.
- Obr.10:** Volyňská svatba (jména nezjištěna, Slavěna Hokešová je vpravo nahoře) Zář 1947.
- Obr.11:** Želečská Svatba z roku 1949. 2. žena zleva-Cajtlerová, 3. muž zprava-Josef Cajtler, 4. muž zprava-Josef Valoušek, 5. muž zprava-Václav Cajtler. Zmínění byli všichni (v době pořízení fotky) někdejší čeští obyvatelé Lypyn.
- Obr.12:** Želečská svatba. Jména nezjištěna, Slavěna Hokešová je vlevo dole.
- Obr.13:** Brigáda na chmelu v Želči 1950 (brigádníci jsou ze střední průmyslové školy v Ústí nad Labem) Zcela vpravo: Slavěna Hokešová.
- Obr.14:** Paní Koroušková u hrobu Vladislava Hokeše (asi polovina 60. let)
- Obr.15:** Hrob Vladislava Hokeše, současný stav.
- Obr.16:** Dům rodiny Levických.
- Obr.17:** z pozůstalosti ing. Václava Širce-Václav Vostrý při práci na poli.
- Obr.18:** Dům rodiny Vokráčkových.
- Obr.19:** Dům rodiny Vokráčkových. Zde je patrný rozsah pozemků. Vzhledem k táhlosti Lypyn se na mapě (viz **Kartografická příloha**) zdají být stavení blízko u sebe, avšak podle této fotografie je zřejmé, že mnohá hospodářství ležela téměř na samotě.
- Obr.20:** Alois Vokráčka nar. 1895), jeho otec Rudolf Vokráčka (nar. 1866), manželka Aloise - Marie (roz. Kolovrátníková, nar. 1899) s nejmladšími dětmi Evženií (nar. 1941) a Jaroslavem (nar. 1944). Alois se živil jako kameník a truhlář. Vpravo na fotografii jsou jeho výtvary (kamenný kříž a náhrobek).
- Obr.21:** Příslušníci 1. československé brigády přijíždějí do Prahy. Uprostřed sedí Jaroslav Vokráčka.
- Obr.22:** zprava-Alois Vokráčka s manželkou Marií a jejím bratrem Johanem Kolovrátníkem.
- Obr.23:** Česká Matice školská, 2-3 třída, školní rok 1934-1935, první rok fungování nové školy v Teremně.
- Obr.24:** Pohřeb v Teremně, třicátá léta.
- Obr.25:** Vladislav Hokeš v Polské uniformě, během základní vojenské služby. Pravděpodobně v roce 1922.
- Obr.26:** Cecílie Hokešová
- Obr.27-31:** Evidenční karty několika vojáků a a jedné vojákyně sloužící v samostatné československé armádě.

Kartografická příloha

Obr.32: Schematická mapa vesnice Lypyny. Proporce a vzdálenosti jednotlivých budov a usedlostí jsou nepřesné, jedná se pouze o kresbu přibližného umístění českých osídlenců. (Národní archiv, f. Národní rada česká, Praha, k. 443, ič. 240.)

Obrázková příloha

Obr.1: Lypyny-základní škola, září 1945.

Vlevo dole-Josef Průša(zemřel při autonehodě na Ukrajině.)

Druhý zleva dole-Slávek Růžička

Čtvrtý zleva dole-Alois Lamač

Zcela vpravo – Slavěna Hokešová

Obr.2: Četa Jaroslava Hokeše (sedmý zleva).

Obr.3: Jaroslav Hokeš (v popředí) se spolubojovníkem.

Obr.4-7: Vojenské fotografie Jaroslava Hokeše.

Obr.8: Svatba Josefa Pfliegera (zima 1945/1946) s Boženou Šebestovou v kostele Novostavech.

Obr.9: Slavěna a Cecílie Hokešovi u Hrobu otce a manžela Vladislava Hokeše (+1/11/1945), zima 1947 (krátce před reemigrací). Náhrobek patrně zhotovil místní truhlář a kameník Alois Vokráčka.

Obr.10: Volyňská svatba (jména nezjištěna, Slavěna Hokešová je vpravo nahoře) Zář 1947.

Obr.11: Želečská Svatba z roku 1949. 2. žena zleva-Cajtlerová, 3. muž zprava-Josef Cajtler, 4. muž zprava-Josef Valoušek, 5. muž zprava-Václav Cajtler. Zmínění byly všichni (v době pořízení fotky) někdejší čeští obyvatelé Lypyn.

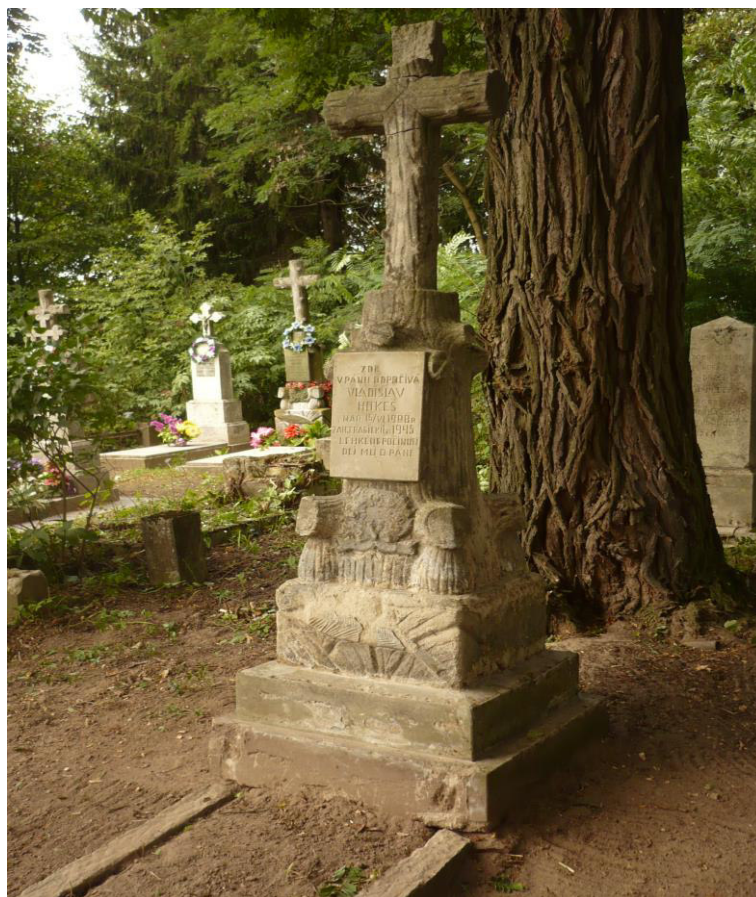
Obr.12: Želečská svatba. Jména nezjištěna, Slavěna Hokešová je vlevo dole.

Obr.13: Brigáda na chmelu v Želči 1950 (brigádníci jsou ze střední průmyslové školy v Ústí nad Labem) Zcela vpravo: Slavěna Hokešová.

Obr.14: Paní Koroušková u hrobu Vladislava Hokeše (asi polovina 60. let)

Obr.15: Hrob Vladislava Hokeše, současný stav.

Obr.16: Dům rodiny Levických.

Obr.17: z pozůstalosti ing. Václava Širce-Václav Vostrý při práci na poli.

Obr.18: Dům rodiny Vokráčkových.

Obr.19: Dům rodiny Vokráčkových. Zde je patrný rozsah pozemků. Vzhledem k táhlosti Lypyn se na mapě (viz **Kartografická příloha**) zdají být stavení blízko u sebe, avšak podle této fotografie je zřejmé, že mnohá hospodářství ležela téměř na samotě.

Obr.20: Alois Vokráčka nar. 1895), jeho otec Rudolf Vokráčka (nar. 1866), manželka Aloise - Marie (roz. Kolovrátníková, nar. 1899) s nejmladšími dětmi Evženií (nar. 1941) a Jaroslavem (nar. 1944). Alois se živil jako kameník a truhlář. Vpravo na fotografii jsou jeho výtvořky (kamenný kříž a náhrobek)

Obr.21: Příslušníci 1. československé brigády přijíždějí do Prahy. Uprostřed sedí Jaroslav Vokráčka.

Obr.22: zprava-Alois Vokráčka s manželkou Marií a jejím bratrem Johanem Kolovrátníkem.

Obr.23: Česká Matice školská, 2.-3. třída, školní rok 1934-1935, první rok fungování nové školy v Teremně.

Obr.24: Pohřeb v Teremně, třicátá léta.

Obr.25: Vladislav Hokeš v Polské uniformě, během základní vojenské služby. Právděpodobně v roce 1922.

Obr.26: Cecílie Hokešová.

Obr.27-31: Evidenční karty několika vojáků a a jedné vojákyně sloužící v samostatné československé armádě.

2511/T.

Kmen. čís. 15.509/m

Příjmení a jméno: D a m a š e k Zděnek, Josef
1 čs.sam brig.,

Hodnost: svobodník Kmen. vt.: hudeb.četa

Dat. nar.: 2/11.1925 Klasifik.: A

Místo nar.: Teremno - Luck Odv. roč.: 1944

Příslušný: SSSR Nábož.: řím.kat.

Mat. řeč: česká Stav: svob.

Povolání: hudebník Odv. čís.:

Vzdělání: 8 tř.ob.školy Pozn.: 23/3.1944 - Rovno

Kmen. dokl.: 16/5.47 DOV Velká Praha,čj.51373/Kleg.47.

47-866

Překročil hranice ČSR po 15/9 1938: Adresa: Praha III, Mánesova 92/

V čsr nežil

Přihlásil se: březen 1944 Potvrzení o čin. sl. čj.: 9561/8681/48

Polský Legion: Dekretem č. Osvědčení

Nástup čin. sl. 23/3.44 země: SSSR příznána doba podle zák. 255/46 84804/48

Sloužil: spoj. arm.: od 19.3.44 do 5.5.1945

od nepř. arm.:

Přerušení čin. sl. Pořadí rtm.:

Odešel do pole: DOV: Velká Praha

Raněn: 20/11.44 svob. Br. 157/6/44

Sup.: Vydán RS: čj. 189358/79

Inval.:

Padl v poli:

Zemřel:

Návrat do vlasti:

Demobilisován: 17/9.45 Voj.útv. 2272 Žatec.

Demob. přfsp.:

Vyznamenání:

Obr.28:

Příjmení a jméno: <u>F r o s</u>	Kmen. čís. <u>11.377</u>
	<u>Vladimír Václav</u>
Hodnost:	Kmen. vt.: .....
Dat. nar.: <u>23. února 1924</u>	Klasifik.: <u>,, A ,,</u>
Místo nar.: <u>Teremno - SSSR</u>	Odv. roč.: <u>1944</u>
Příslušný:	Nábož.: <u>řím.katol.</u>
Mat. řeč: <u>česká</u>	Stav: <u>svobodný</u>
Povolání: <u>studující</u>	Odv. čís.: <u>1353/I. Rovno</u>
Vzdělání: <u>10 tř.desetiletky</u>	<u>Pras.20/3.1944 v Rovně</u>
Kmen. dokl.:	

MNO - 47-1503

Překročil hranice CSR po 15/9 1938:	Adresa: <u>Pardubice 2,pošt.schr.21</u>
Přihlásil se:	Potvrzení o čin. sl. čj. <u>9561/7869-18</u>
Polský Legion:	<u>k xj.32057/18</u>
Nástup čin. sl.: <u>20/3.44</u> země: <u>Rovno</u>	Dekretem č. <u>Osvědčení</u>
Sloužil: spoj. arm.:	priznána doba podle zák. 255/46 <u>151025/47</u>
od ..... do	<u>od 20.3.44 do 5.5.1945</u>
nepř. arm.:	<u>z Prahy v úkonným letcem od:</u>
Přerušení čin. sl.:	Pořadí důst.: <u>1.7.44 do 5.5.45</u>
Odešel do pole:	DOV: .....
Raněn:	<u>Vydán RS :188125/79</u>
Sup.:	
Inval.:	
Padl v poli:	
Zemřel:	
Návrat do vlasti:	
Demobilisován: <u>aktovní</u>	
Demob. přísp.:	
Vyznamenání:	

Obr.29:

230.

Hodnost: svob. v zál. Kmen. cis.: 9301
 Kmen. vt.: _____

H o k e s Jaroslav, Vladislav
 Dat. nar.: 12. IX- 1927 Klasif.: elév.
 Misto nar.: Lipiny Odv. roc.: 1944
 Prislusny: SSSR Naboz.: rím.kat.
 Mat. rec: česka Stav: svob.
 Povolani: zámečnický učer Odv. cis.: 7967/Kam. Podolsk
 Vzdelani: 5. tř. ob. sk. Pozn.: Pres. 14/5.1944 v Rovně
odveden 22. 5. 1944
Kamenec Podolsk

Apyk. raz. „Рад. Бук.“ - Зап. № 306 - Тир. 20.000

Překročil hranice ČSR. po 15/9 1938 Adresa: Želeč, č. 58 4
pp. Měcholupy, o. Žatec

Přiblížil se: 20. 5. 1944 Potvrzení o čin. sl. čj.: 9561/6298-48
 Poiský Legion: _____ 28. 1. 1948
 Nástup čin. sl.: 22. 5. 44 země: SSSR Dekretem čj.: 19431-Ho-715/1948 osvědčení
 Sloužil: spoj. arma.: _____ příznána doba podle zák. 255
od 22. 5. 1944 do 5. 5. 1945
 Učast nar. bojů: Jest _____ Není _____
 Přeřazení čin. sl.: _____ čj.: _____
 Odešel do pole: _____ Pořadí rta.: _____
 Razon: _____ Pořadí dšst.: _____
 DOV.: _____
 čj.: 151 097/73 Zastaveno řízením + rozpis
Vydán RS: čj. 300446-38/85 služby
 adl v poli: _____
 vyznání: _____
 vstoupil do vlasti: _____
 D. mobilisován: 8. 1. 1946 Žatec

Obr.30:

Kmen. čís. 9528/Ž

Příjmení a jméno: H o k e š o v á /:Gelbová:/ Anna Vlad.

Hodnost: svob. Kmen. vt.: 1.čs.sbor

Dat. nar.: 6.11.1926 Klasifik.: k pom.sl.v poli

Místo nar.: Lipiny-Teremná SSSR Odv. roč.: _____

Příslušný: dtto Nábož.: řím.kat.

Mat. řeč: české Stav: svobodná

Povolání: švadlena Odv. čís.: 8178

Vzdělání: _____ Pozn.: 22.5.1944 Kam.Podolsk

Kmen. dokl.: _____

MNO - 47-1503

Překročil hranice ČSR po 15/9 1938: _____ Adresa: Žatec, B. Němeová
ep. 1051

Přihlásil se: _____ Potvrzení o čin. sl. čj.: _____

Polský Legion: _____ Dekretem č. _____

Nástup čin. sl.: _____ země: _____ příznána doba podle zák. 255/46

Sloužil: spoj. arm.: _____
od _____ do _____ **Osvědčení čj.: 88843/1969**

          nepř. arm.: _____ Pořadí rtm.: 22.5.44-9.5.45

Přerušení čin. sl.: _____ Pořadí důst.: _____

Odešel do pole: _____ DOV: _____

Raněn: _____

Sup.: _____

Inval.: _____

Padl v poli: _____

Zemřel: _____

Návrat do vlasti: _____

Demobilisován: 11.12.1945

Demob. přísp.: _____

Vyznamenání: _____

Obr.31:

2476/I.

Hodnost: *dob. v. zvl.* Kmen. cis.: 10630 / *m*

Kmen. vt.: .....

✓ Š t ě p á n e k Boleslav, Jaroslav

Dat. nar.: 15/XI.1920 Klasif.: " B "

Misto nar.: *✓* Teremno Litiny Odv. roc.: 1944

Prislusny: SSSR Naboz.: evang.

Mat. rec: *✓* ceska Stav: svobod.

Povolani: rolnik-*vetr.* Odv. cis.: .....

Vzdelani: 7. tr. ob. sk. Pozn.: *2.6/3. 1944*
Rovno.

Apyk. raz. „Pač. Byk.“ - Zam. № 306 - Typ. 20.000

Překročil hranice ČSR. po 15/9 1938: Adresa: *A. J. Kov. u Křištin*
Toběmíl ep. 7.

Původní se: ..... Potvrzení o čin. sl. čj.: .....

Původní Legion: ..... Dekretem č.: .....
přiznána doba podle zák. 255

Původní čin. sl.: ..... země: ..... Účast. nár. boje: Jest _____ Není _____
čj. ....

Sloužil: spoj. arm.: ..... do .....
n. p. arm.: ..... Pořadí rtm.: .....
Pořadí důst.: .....
DOV.: .....

Přerušení čin. sl.: .....
Cela do pole: .....
Raněn: .....
Smrt: .....
Léval: .....
Padl v poli: .....
Zemřel: .....
Vyznamenání: .....

Navrat do vlasti: .....
Demobilisován: *21.3.46-Poč. rozl. v. č. 25/1944*
Demob. přísp.: .....

